

**Kádas György Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény, Óvoda,
Általános Iskola, Szakiskola,
Készségfejlesztő Iskola és Kollégium**

Rehabilitációs pedagógiai program

A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók
fejlesztő nevelés – oktatása

2016. szeptember

Tartalom

I. BEVEZETÉS.....	5
I.1. Küldetésnyilatkozatunk.....	7
1.2. A fejlesztő nevelés – oktatás	8
2. A rehabilitációs pedagógiai program.....	9
3. A tanulói jogviszony	9
4. Tanulói létszám	10
5. A fejlesztő nevelés-oktatás tanulói.....	10
6. A fejlesztő nevelés-oktatás célja	11
7. A fejlesztő nevelés-oktatás feladata	11
8. Pedagógiai szakaszok.....	11
I.8.1. Bevezető szakasz.....	11
I.8.2. Alapozó szakasz.....	12
I.8.3. Fejlesztő szakasz	12
II. NEVELÉSI PROGRAM	13
1. A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók nevelésének – oktatásának alapelvei.....	14
2. A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztésének kiemelt céljai és sajátosságai	15
3. Módszertani alapelvek.....	15
II.3.1. A cselekvéses tanulás.....	15
II.3.2. Kommunikációs beágyazottság	15
II.3.3. Kis lépésekben haladás	15
II.3.4. Folyamatos motiváció.....	15
II.3.5. Optimális mértékű segítségnyújtás	16
II.3.6. Differenciálás.....	16
II.3.7. Ismétlés	16
II.3.8. Állandóság	16
4. A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztő nevelés-oktatásának legfontosabb területei	16
II.4.1. Kommunikáció	16
II.4.2. Mozgásnevelés.....	17
II.4.3. Az emberi és a természeti világ jelenségeinek megértése	18
II.4.4. Kreativitásra, játékra, szabadidős tevékenységre nevelés.....	19
II.4.5. Érzelmi és szociális nevelés.....	19
II.4.6. Önkiszolgálás, egészséges életmódra nevelés	20
5. A fejlesztő nevelés-oktatás tervezése, szervezése	21

II.5.1. Az éves tervezés.....	21
II.5.2. Órarend/foglalkozásrend.....	22
II.5.3. Az egyéni foglalkozások megszervezése.....	22
II.5.4. Felvételi pedagógiai diagnózis,– és vélemény.....	22
II.5.5. A pedagógiai diagnózis.....	22
II.5.6. Az egyéni nevelési-oktatási fejlesztési terv	23
II.5.7. Csoportos foglalkozások szervezése.....	23
II.5.8. A csoportalakítás szempontjai	23
6. Eszközök és eljárások a tanulók fejlesztésében.....	23
II.6.1. Tárgyi – dologi feltételek.....	23
II.6.2. Terápiás eljárások	24
7. A nevelő – oktató munka mérése, értékelési rendszere.....	24
II.7.1. A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók állapotának felmérésére szolgáló diagnosztikus eszközök:	24
II.7.2. A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók értékelése.....	25
8. Szülőkkal való együttműködés formái	25
III. FEJLESZTÉSI PROGRAM	26
1. Fejlesztési területek és foglalkozások	26
2. A fejlesztés területei	26
3. Foglalkozások („tantárgyak”).....	26
4. Foglalkozási terv	27
5. A fejlesztési területek részletes leírása	27
III.5.1. A fejlesztési területek és a foglalkozások keresztkapcsolatai.....	27
6. A kognitív funkciók fejlesztése	28
III.6.1. A figyelem, a megfigyelőképesség fejlesztése	28
III.6.2. Az érzékelés, észlelés fejlesztése.....	29
III.6.3. Az emlékezet fejlesztése.....	32
III.6.4. A gondolkodás fejlesztése	34
III.6.5. Beszédfejlesztés.....	36
III.6.6. A kommunikáció és interakció (segített kommunikáció) fejlesztése	40
III.6.7. Esztétikai nevelés	42
III.6.8. Érzelmi és szociális nevelés	46
III.6.9. Mozgásfejlesztés – Mozgásnevelés	49
III.6.10. Testi higiénia - fejlesztő gondozás és önkiszolgálásra nevelés	52

7. Foglalkozások.....	53
III.7.1. A foglalkozásokról általában.....	53
III.7.2. Komplex gyógypedagógiai fejlesztés.....	54
<i>Szomatikus ingerlés</i>	56
<i>Vibratórikus ingerlés</i>	56
<i>Vesztibuláris ingerlés</i>	56
<i>Szag- és íz érzékelése</i>	56
Szűkebb és tágabb környezet.....	57
Reggeli kör	62
Játékélmény	64
III.7.5. Mozgásnevelés/konduktív fejlesztés	68
III.7.6. Interaktív zenei élmény fejlesztés.....	68
III.7.7. Kommunikáció és interakció.....	71
III.7.8. Önkiszolgálásos közreműködés - szokások kialakítása.....	71
Étkezés	71
Öltözés-vetkőzés	71
Munka-jellegű tevékenységek	71
Önkiszolgálásos közreműködésre ösztönzés	72
III.7.9. Manipuláció fejlesztés, kézműves foglalkozás.....	74
Felhasznált irodalom	77

„Úgy érezzük, hogy amit teszünk, csak egy csepp a tengerben.
Anélkül a csepp nélkül azonban sekélyebb volna a tenger.”

Kalkuttai Teréz anyja

I. BEVEZETÉS

A kisújszállási Kádas György EGYMI-ben 88 éve folyik a sajátos nevelési igényű, tanulásban, értelmileg akadályozott, autizmussal élő és súlyos-halmazottan fogyatékos gyermekek nevelése-oktatása, speciális fejlesztése.

A súlyos-halmazottan sérült gyermekek **szükségleteit, kommunikációs igényeiket** sokáig nem ismerték fel, **képezhetetlenek** tartották őket. Az 1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról a fejlesztő iskolai oktatás megszervezését 2010. szeptember 1-jétől kötelező feladatként írta elő, de lényeges változás ekkor még nem történt.

A 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről kimondta, hogy a súlyos és halmazottan fogyatékos gyermeknek, attól az évtől kezdődően, ahogy tankötelessé válik, fejlesztő nevelés-oktatásban kell részt vennie. A fejlesztő nevelés-oktatást a **gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai nevelési, nevelési-oktatási intézménynek kell ellátnia** egyéni vagy csoportos formában. Ezt a fontos törvényi rendelkezést a „*Sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelve és a Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve kiadásáról szóló 32/2012. (X. 8.) EMMI rendelet is megerősítette.*

A törvény és a rendelet adta lehetőség által intézményünkben a **fejlesztő nevelés-oktatás 2013 szeptembertől** kezdődően **kötelező alapfeladat**, amely karcagi telephelyen, a **fejlesztő iskolában**, a Gólyafészek Otthonban - **a gyermekek gondozási helyén** -, valamint **otthoni ellátás** keretében történik. A tanulók esetében leggyakoribb a **súlyos, agyi eredetű mozgáskorlátozottság** és a **motoros beszédzavar** kombinálódása, valamint a **súlyos értelmi fogyatékos**ság.

A mi intézményünkben minden gyermek, tanuló esetében **megkeressük és megerősítjük** azt a képességet, amely a legjobb, amelyre aztán építeni lehet. Ezt a nemes feladatot küldetesként látja el a nevelőtestületünk.

A legfontosabb célunk, hogy **empatikus odafordulással, érzelmileg biztonságot és elfogadást nyújtó légkör** megteremtésével, **a személyes kötődések** lehetőségével kimozdításra kerüljenek a súlyos-halmazottan sérült gyermekek elszigetelt állapotukból.

A közvetlen környezet érzékelését, megtapasztalását segítik a sokoldalú, gazdag, motiváló környezeti ingerek és a gyógypedagógus, konduktor, pedagógiai munkát segítő szakemberek sérülésspecifikus fejlesztő munkája.

A személyiségfejlesztés, valamint a szocializáció lehetőségeinek felhasználásával mód van az **egyéni szükségletek, kívánságok átélésére** – ezzel is szolgálva a megfelelő komfortérzetet és segítve a lehetőségekhez mérten az elérhető legjobb életminőséget.

A Rehabilitációs pedagógiai program – mely része az intézmény Pedagógiai Programjának – a fejlesztő nevelés-oktatás céljaink és feladataink megjelenítése.

Kisújszállás, 2016. szeptember 1.

Tatár Jánosné
intézményvezető

I.1. Küldetésnyilatkozatunk

"Nem a legerősebb marad életben, nem is a legokosabb, hanem az, aki a legfogékonyabb a változásokra."

/Charles Darwin/

*Intézményünk célja, olyan pozitív pedagógiai légkör megteremtése, ahol **minden gyermek és fiatal** elégedett, önmagához képest **hatékonyan fejlődik**, sikerélményhez jut.*

Szakembereink elkötelezettek a sajátos nevelési igényű gyermekeinkben lévő értékek kibontakoztatásában, a lehető legönállóbb életvitel megalapozásában, a társadalmi integrációjuk elősegítésében.

Hagyományaink megőrzése mellett fontos számunkra a tervszerű, partnerközpontú, innovatív, hálózatépítő munka.

1.2. A fejlesztő nevelés – oktatás

A fejlesztő iskolai oktatásban azok a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók részesülhetnek, akiket a szakértői bizottságok erre a képzési formára javasolnak.

Súlyos és halmozottan sérült gyermekek, tanulók jellemzői:

- **korai életszakaszban** keletkezett, **komplex károsodás**
- változatos, **összetett tünet-együttes**, jelentős **fejlődési eltérések**, a **tevékenység** súlyos akadályozottsága, a **részvétel** súlyos korlátozottsága
- **motoros és kommunikációs funkciók** eltérései a **legszembetűnőbbek**, **értelmi funkciók** súlyos **eltérése** gyakran **ezekből következik**.

A fogyatékoságukból adódóan sajátos nevelési igényűek, és speciális szükségleteik vannak.

A fejlesztő nevelés-oktatás a tanév rendjéhez igazodó, a tankötelezettség teljes időtartama alatt rehabilitációs célú, az elért fejlődési szakaszokat követő egységes folyamat. A nevelés-oktatás fejlesztési területeinek tartalma tanítási évfolyamokra nem tagolódik, a pedagógiai munka szakaszolása a tevékenység tartalmi kínálatának életkori sajátosságokhoz alkalmazkodó strukturálásában, koncentrikus bővítésében jelenik meg.

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény 15 § (3) előírja, hogy: *„A súlyos és halmozottan fogyatékos gyermek annak a tanítási évnek az első napjától, amelyben a hatodik életévét betölti, fejlesztő nevelés-oktatás keretében teljesíti a tankötelezettségét. A fejlesztő nevelés-oktatást az oktatásért felelős miniszter rendeletében foglaltak alkalmazásával, a sajátos nevelési igény típusának megfelelő gyógypedagógus, konduktor foglalkoztatásával, a szülő igénye, a gyermek állapota és a szakértői bizottság fejlesztő foglalkozások heti óraszámára vonatkozó javaslatának figyelembevételével kell megszervezni.”*

A fejlesztő nevelés oktatás az alábbiak szerint valósul meg:

- meghatározott intézményekben
- a fejlesztő nevelés-oktatás a tanév rendjéhez igazodik
- alapdokumentuma: A súlyosan és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztő nevelésének, oktatásának irányelve
- a fejlesztő foglalkozások száma nem lehet kevesebb heti húsz óránál. *„Indokolt esetben a szülő kérésére, ha a gyermek állapota szükségessé vagy lehetővé teszi, ennél több vagy kevesebb óraszám is megállapítható.” (Nkt. 2011. évi CXC. 15. § (3))*
- a rehabilitációs pedagógiai program alapján egyéni fejlesztési tervek készülnek, melyek megalapozzák a gyermek nevelésének, oktatásának személyre szabott tervezését és meghatározzák a nevelés, oktatás és fejlesztés súlypontját.

2. A rehabilitációs pedagógiai program

A rehabilitációs pedagógiai program a tanköteles korú, súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek iskolai keretek között történő fejlesztésének alapdokumentuma.

A rehabilitációs pedagógiai programok kidolgozása a közoktatási intézmények pedagógiai programjához hasonlóan történik.

A sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelve és a sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve kiadásáról szóló 32/2012. (X. 8.) EMMI rendelet 3. § alapján „*A súlyosan, halmozottan fogyatékos tanulók tankötelezettségének teljesítését fejlesztő nevelés-oktatás keretében biztosító gyógypedagógiai intézmény az e rendelet 3. mellékleteként kiadott, A súlyosan és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztő nevelésének, oktatásának irányelve figyelembevételével készíti el és fogadja el rehabilitációs pedagógiai programját.*”

Elméleti alapját elsősorban Franziska Schäffer koncepciója képezi, melynek megvalósíthatóságát hazai gyakorlati tapasztalatok is alátámasztják. Egy egységes Fejlesztő programot kell készíteni, amely támpontul szolgál az egyéni képességekhez igazított fejlesztés megtervezéséhez. A rehabilitációs pedagógiai program tervezésekor tekintettel kell lenni – a törvényi előírásokon kívül - az ellátottak körének adottságaira és szükségleteire.

3. A tanulói jogviszony

Ha a sajátos nevelési igényű gyermek súlyos és halmozottan fogyatékos, attól az évtől kezdve, amelyben az ötödik életévét betölti, fejlesztő nevelésben, attól az évtől kezdődően, hogy tankötelessé válik, fejlesztő nevelés-oktatásban vesz részt. A fejlesztő nevelés-oktatást a gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai nevelési, nevelési-oktatási intézmény látja el egyéni vagy csoportos formában

- a) saját intézményében külön erre a célra létrehozott csoportban,
- b) otthoni ellátás keretében,
- c) abban az intézményben, amely a gyermek ápolását, gondozását ellátja. (Nkt. 2011. évi CXCV. törvény 15. § (2))

A tankötelezettség teljesítését a fejlesztő nevelés-oktatásban az a gyermek kezdheti meg, aki

- május 31. napjáig, vagy
- a szülő kérelmére december 31. napjáig a hatodik életévét betölti.

A fejlesztő nevelés-oktatásban a tanuló annak a tanítási évnek az utolsó napjáig köteles részt venni, amelyben betölti a tizenhatodik életévét és annak a tanítási évnek az utolsó napjáig vehet részt, amelyben betölti a huszonharmadik életévét.

Ha a tanuló – a szakértői bizottság szakértői véleményében foglaltak szerint – iskolába járással nem tud részt venni a fejlesztő nevelés-oktatásban, a tankötelezettségét a fejlesztő nevelés-oktatást nyújtó iskola által szervezett egyéni fejlesztés keretében teljesíti. Az egyéni fejlesztés megszervezhető

- otthoni ellátás keretében,
- abban az intézményben, amely a gyermek ápolását, gondozását ellátja.

A fejlesztő iskolai oktatásban azok a súlyos, halmozottan fogyatékos tanulók részesülhetnek, akiket a szakértői bizottságok erre a képzési formára javasolnak.

A tanulói jogviszony megszűnése:

- szakértői bizottság véleménye alapján
- a közoktatási törvényben meghatározott tankötelezettségi korhatár elérésével

4. Tanulói létszám

A 2011. évi CXCV. törvény 4. melléklete alapján a gyógypedagógiai iskolai osztály létszáma min. 5 fő. A fejlesztő nevelés-oktatásban a tanulók csoportokba sorolásáról - a nevelőtestület véleményének kikérésével - az intézmény vezetője dönt. A csoportok létszáma nem haladhatja meg a hat főt. (20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet, 140. § (2))

A fejlesztő nevelés-oktatást végző feladat-ellátási hely, az intézményi környezet adta lehetőségek, adottságok, a tanulók egészségi állapota, az ellátottak számának növekedése intézményünkben magasabb létszámú, **6-7 fős csoportok** kialakítását teszi lehetővé.

A fejlesztő nevelés-oktatást végző iskolánkban a meghatározott tanulói férőhely száma: **29 fő**.

5. A fejlesztő nevelés-oktatás tanulói

„A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztő oktatásának irányelve” meghatározza a súlyos és halmozott fogyatékos fogalmát. A súlyos és halmozott fogyatékos az egész élet során fennálló állapot, amelyre jellemző, hogy a testi struktúrák károsodása következtében a speciálisan humánfunkciók - mint a kommunikáció, a beszéd, a mozgás, az értelem és az érzékelés-észlelés - minimálisan két területén súlyos vagy legsúlyosabb mértékű zavar mutatható ki.” (2/2005. OM rendelet 3. számú melléklete)

A fejlődés eltérése és a tevékenység akadályozottsága a motoros, a kommunikációs funkciók és az értelmi funkciók területén a legszembetűnőbb. Mindezekhez az eltérésekhez társulhatnak még különböző krónikus betegségek, fokozott görcskészség (epilepszia).

6. A fejlesztő nevelés-oktatás célja

- A köznevelésben való részvétel lehetőségének a biztosítása.
- A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztése, nevelése, gondozása.
- Hosszú távú célunk, hogy tanulóink felkészüljenek a felnőtt életre, megfeleljenek a társadalmi elvárásoknak, elősegítve ezzel a társadalmi integrációjukat.

7. A fejlesztő nevelés-oktatás feladata

- Olyan környezet biztosítása, amely a tanuló testi, értelmi és szociális képességeinek kibontakozását segíti.
- A normalizáció és a participáció alapelvei érvényesülésének biztosítása a nevelés, oktatás és fejlesztés során.
- A környezet megismerésének elősegítése.
- Az énkép, önismeret kialakulásának segítése.
- Az önrendelkezés elismerése és a gyermekkor megélésének biztosítása.
- Testi és lelki egészség biztosítása, jó testi - lelki közérzet megteremtése.
- Segédeszközök felhasználása a fejlesztés, nevelés során.
- Esztétikai, érzelmi élményszerzés biztosítása

8. Pedagógiai szakaszok

I.8.1. Bevezető szakasz

- Súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók készség- és képességfejlesztésének kezdeti szakasza.
- A természeti-társadalmi környezet elemi szintű megtapasztaltatása fejlesztési területeken (szocializáció, megismerő funkciók, kommunikáció, mozgás, munkatevékenység) keresztül.
- A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók elsősorban az érzékelés-észlelés és a mozgáson keresztül tudják birtokba venni a világot. E készségek során a meglévő képességekből indulnak ki, és erre építünk.

I.8.2. Alapozó szakasz

- Súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók készség- és képességfejlesztésének alapozó szakasza.
- A szűkebb-tágabb környezet megismertetése során önálló cselekvésre ösztönzi a tanulókat, amely elősegíti a megismerő funkciók fejlődését.

I.8.3. Fejlesztő szakasz

- Súlyos és halmozottan sérült tanulók készség- és képességfejlesztésének szakasza.
- A megszerzett tapasztalatok, a koncentrikusan bővülő ismeretanyag beépül a tanulók mindennapjaiba, és így aktív részeseivé válnak a világnak.

II. NEVELÉSI PROGRAM

Célok

A rehabilitációs pedagógiai program iskolai körülmények között olyan fejlesztést nyújt, mely törekszik képessé tenni a tanulókat szűkebb és tágabb környezetük egyre bővülő megismerésére, saját életük mindennapi élményeinek megélésére, és az ezekben való egyre tevékenyebb részvételre, továbbá egyszerű társas kapcsolatok kialakítására és fenntartására, aminek eredményeképpen jobb minőségű életet élhetnek.

Feladatok

- A családban, lakóotthonban már kialakított szokások, jelzések, megszerzett képességek, készségek, elsajátított tudásanyag feltérképezése és az életbe való lehetőség szerinti beépítése és fejlesztése.
- Elemi szintű ismeretek elsajátíttatása szűkebb és tágabb környezetünk jelenségeiről.
- A kommunikáció egyénenként változó lehetőségeinek feltérképezése, a tanulók állandó ösztönzése a számukra lehetséges önkifejezési módok tudatos alkalmazására, gyakorlására.
- A tanulók mozgásállapotának lehetőség szerinti javítása, a meglévő funkciók állandó szinten tartása, fejlesztése, az önállóan kivitelezhető mozgások adta lehetőségek folyamatos kihasználása.
- A szociális készségek, társas kapcsolatok, elemi magatartási formák megismertetése.
- Szabadidős és játéktevékenységekben való aktív részvétel elősegítése.
- Szoros kapcsolattartás a szülőkkel, gondozókkal a tanulók eredményes fejlesztése, a szülő-gyerek, gondozó-gyermek kapcsolat segítése érdekében.
- A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók épen maradt funkcióira alapozva a sérült funkciók fejlesztése, egyéni lehetőségek szerint a kidolgozott fejlesztési program, egyéni fejlesztési tervek alapján.

1. A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók nevelésének – oktatásának alapelvei

Kommunikáció és interakció elve:

A nevelési folyamat kölcsönös párbeszédre alapuló interperszonális kapcsolatként épül fel, intenzív testi, kontaktuson keresztül a kommunikációs szintekre épülve.

Normalizáció és participáció elve:

A képességekhez mért lehető legjobb szintű társadalmi beilleszkedés elősegítése az életkornak megfelelő minták, életfeltételek, modellek hozzáférhetőségének biztosításával.

Komplexitás, személyiségközpontúság és szükségorientáltság elve:

Az egyéni képességek, szükségletek, igények felmérése, a fejlesztési folyamat megtervezése, megvalósítása és értékelése.

Kooperáció és tudatosság elve:

A partnerek a kitűzött cél érdekében, a cselekvésük tervezését és kivitelezését egymáshoz viszonyítva koordinálják.

Differenciálás és individualizáció elve:

Egyéni gyógypedagógiai diagnosztizálás alapján készülő fejlesztési tervekre épülő, egyénre szabott célkitűzések, didaktikai – metodikai elemek kiválasztása, a feladatok megvalósítása, értékelése.

A mindennapi fejlesztés során szem előtt tartandó pedagógiai elvek:

- A fejlesztés a lehetőségekhez képest minden esetben játékosan, konkrét tapasztalatok, valóság-hű szemléltetés útján történjen.
- Az egyéni adottságok figyelembevétele, ennek megfelelően:
 - egyéni fejlesztési terv elkészítésénél
 - egyéni foglalkozások keretében és
 - csoportban differenciáltan.
- A team – munka rendszeres és hatékony legyen.
- A szülőkkel, gondozókkal való kapcsolattartás lehetőleg napi kapcsolatot, állandó információcserét jelentsen.
- Tanulásszervezési alapelv: a különböző fejlesztést végző pedagógusok száma a lehető legkevesebb legyen, mivel a személyes kötődések és a szoros team munka fokozzák az eredményességet.

2. A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztésének kiemelt céljai és sajátosságai

A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók pedagógiájának alapvető tételei:

- A tanulók legegyszerűbb megnyilvánulásainak értelmes közlésként való értelmezése
- A tanuló és a gyógypedagógus partneri kapcsolatot alakít ki
- Az együttműködés következetes
- A kommunikációs lehetőségek feltárása és kihasználása
- Hétköznapi cselekvésre alapozottság
- Az alapszükségletek kielégítése is a tanulás része

3. Módszertani alapelvek

II.3.1. A cselekvéses tanulás

Konkrét, valós, a mindennapokban zajló tevékenységekbe ágyazzuk a fejlesztési feladatokat. A mesterséges helyzeteket életszerűvé tesszük, hiszen a tanulók így tudják valódi hasznát venni a mindennapi életben.

II.3.2. Kommunikációs beágyazottság

A kommunikáció és interakció elvének gyakorlati megvalósulása. Azt jelenti, hogy a tanulók egész napját és életét, a tevékenységek minden apró lépését olyan jelzésekkel kell megerősíteni, megtámogatni, melyek segítségével minél könnyebben tájékozódjanak a nap eseményeiben, illetve tárgyi és személyi környezetükben.

II.3.3. Kis lépésekben haladás

Az egyes tevékenységeket kis lépésekre bontva, minden tanulónál külön – külön megtalálhatjuk, melyik az a mozzanat, amibe idővel be tud majd kapcsolódni, ahol aktivitást várhatunk el tőle, amit tehát fejlesztési célként is kitűzhetünk.

II.3.4. Folyamatos motiváció

A tanulót mindig a tevékenység aktív résztvevőjévé kell tenni, különben nem várhatunk tőle együttműködést semmilyen helyzetben. A motiváció folyamatosságára azért van szükség, mert a gyakori figyelmi problémák miatt a tanuló könnyen kizökkenhet az adott helyzetből. A tanulót a saját hozzáállásával is motiválni tudjuk, ha azt közvetítjük felé, hogy meg tudja csinálni.

II.3.5. Optimális mértékű segítségnyújtás

A tanuló akkor tud fejlődni, ha olyan mértékben támogatjuk a tevékenység során amennyire az valóban szükséges. Ha a segítség túl kevés, akkor a helyzetet kudarcként is megélheti, elveszti motivációját, vagy egyszerűen nem tudja megcsinálni, amit várunk tőle. Ha azonban túl sok segítséget adunk nem tudja kibontakoztatni, nem tud előrelépni, mert nem hagyunk ehhez kellő teret a számára.

II.3.6. Differenciálás

Itt a differenciálás elvének gyakorlati megvalósításáról van szó. Minden tanuló másként fejlődik, más személyiség, másként tud részt venni a tevékenységekben, a foglalkozásokon. Ezt a tényt a tervezésnél és a megvalósításnál egyaránt szem előtt kell tartania a szakembernek.

II.3.7. Ismétlés

Megfelelő számú és folyamatos ismétlés szükséges minden kommunikációs jelzés és minden kapcsolódó funkció elsajátításához.

II.3.8. Állandóság

A tanuló tájékozódását szolgálja környezetében, az őt körülvevő világban. Állandóságot kell biztosítanunk a tanulók számára a kommunikációs jelzésekben, a tevékenységek lépéseiben, azok sorrendjében, valamint komplexen az egész napirendben. Ugyanakkor a tanulási lehetőség éppen a változatosság megélésében van, ezért biztosítsunk számukra változatos ingereket, de az állandóság által biztonságot sugárzó közegben.

4. A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztő nevelés-oktatásának legfontosabb területei

A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztésének kiemelt területei a nevelés-oktatás folyamatában komplexen érvényesülnek. A főbb fejlesztési területek céljainak, feladatainak meghatározása a tanulók egyéni sajátosságainak, az egyéni fejlődési ütemnek megfelelően alakul.

II.4.1. Kommunikáció

A másik ember megértése, az önkifejezés és az interakció fejlesztésének elősegítése.

Céljaink:

- Beszédszervek ügyesítése, passzív tornáztatása, szájpad torna, ajak- és nyelvgyakorlatok, légző gyakorlatok

- Beszédkészség erősítése
- Hangutánzások
- Passzív szókincs bővítése
- Beszéd – és nagymozgások összekapcsolása
- Beszédre való odafigyelés, reagálás, kifejező képesség és közlési képesség javítása, stabilizálása
- Hallási figyelem fejlesztése, differenciálása
- Beszéd megértése, verbális irányíthatóság kialakítása – saját névre való odafigyelés, egyszerű kérések teljesítése gesztussal, majd gesztus nélkül, szituációk, bonyolultabb kérések megértése
- Egyszerű fogalmak alkalmazása szituációs játékokban, igen – nem jelzés bővítése
- Aktív szókincs fejlesztése, bővítése
- Alapszókincs kialakítása főnevekkel
- A tanuló aktivizálása, motiválása beszéddel, mondókákkal, énekekkel, hangot adó eszközökkel, zenehallgatással

Feladataink:

- A tanuló bármely megnyilvánulásának értelmes közlésként való értelmezése, és annak a testi kommunikáció eszközeivel való megválaszolása
- A gyógypedagógus és a tanuló közötti bizalmas, bensőséges kapcsolat kialakítása, a kommunikáció iránti igény felkeltése, felerősítése
- Fejlesztő ápolás – gondozás, a tanuló szükségleteinek kommunikációval kísért kielégítése, a gondozási folyamatokban a pedagógiai és terápiás szempontok érvényesítése
- Az elemi kapcsolatfelvétel formáinak kialakítása, a mindennapos rutinhelyzetekben való tájékozódás segítése, a választás lehetőségének felkínálása
- A beszélt kommunikációs formák elsajátításának előkészítése, a nyelvi kommunikáció bevonása a nevelés – oktatás folyamatába
- Az alternatív és augmentatív kommunikációs lehetőségek feltárása, a kommunikációs eszköztár, egyénre szabott eszközök kiválasztása

II.4.2. Mozgásnevelés

A testséma kialakítása, a mozgás örömeinek átélése és az önálló cselekvés ösztönzése.

Céljaink:

- Az alapmozgások kialakítása, korrigálása
- Spontán mozgásfejlődés támogatása
- Saját test megélésének elősegítése
- Az utánzókézség fejlesztése
- Az érző és mozgató funkciók, valamint ezek integrációjának sokoldalú fejlesztése

- A szenzomotoros ismeretszerzési lehetőségek megteremtése.
- Manipulációs készség, vizuomotoros koordináció fejlesztése
- Mozgásos tapasztalatszerzésre építve az elemi mozgáskultúra kialakítása
- Mozgásos sikerélményekre alapozva az önismeret fejlesztése, önbizalom növelése

Feladataink:

- Testkép, testfogalom, laterális kialakítása
- A cselekvési biztonság. Az alapvető mozgás – és feladatmegoldó képesség kialakítása
- Az egyes érzékelési területek és ezek összehangolt működésének fejlesztése különös tekintettel a tapintás – testérzet – egyensúly – érzékelés – vizuális összefüggéseire
- A vestibuláris rendszer, mint integrációs tényező működésének korrigálása
- A manipulációhoz szükséges mozdulatok és mozgások tanítása, gyakoroltatása - opponálás, megfogás, elengedés, felcsipés, felszedégetés, eltépés, tépegetés
- A mozgástanítás elveinek betartásával a gyermek egyéni mozgásfejlesztése és szinten tartása.

II.4.3. Az emberi és a természeti világ jelenségeinek megértése

Az érzékelés – észlelés és az értelem fejlesztése, a valóság kognitív birtokba vétele.

Céljaink:

- Az érzékelés – észlelés fejlesztése
- A szenzomotoros depriváció csökkentése, az ingerek értelmezésének, feldolgozásának elősegítése
- A figyelem, megfigyelőkészség fejlesztése (azonosság – különbség, változás, hiány összehasonlítás)
- Az emlékezet fejlesztése
- Gondolkozás fejlesztése

Feladataink:

- Érzékelés, észlelés fejlesztése a bazális terápia elemeivel
- Különböző alakú tárgyakkal való manipulálás
- Akusztikus figyelem fejlesztése hangszerekkel, különféle zörejekkel
- Vizuális figyelem fejlesztése
- Megismerési kedv felkeltése
- Figyelem tartósságának a fokozása

Bazális stimuláció, minden érzékelési terület bevonásával:

- Szomatikus ingerlés
- Veszitibuláris ingerlés
- Vibratorikus ingerlés
- Akusztiko – vibratorikus ingerlés
- Orális ingerlés
- Akusztikus érzékelést Fejlesztő gyakorlatok
- Taktilis orientálódás
- Szaglás érzékelés
- Ízlelés érzékelés
- Vizuális érzékelés

II.4.4. Kreativitásra, játékra, szabadidős tevékenységre nevelés

Az emberi lét esztétikai dimenziójának megtapasztalás és a kreatív tevékenységek ösztönzése.

Céljaink

- A zenei, mozgásos, képzőművészeti, irodalmi alkotások megtapasztalása és esetleges önálló létrehozása
- Közös játék megvalósításához szükséges szociális – kommunikációs, kognitív és motoros feltételek megteremtése
- Felnőttkorban is használható szabadidős készségek tanítása
- Zenei interakció segítségével a preverbális készségek fejlesztése

Feladataink

- Az emberi lét esztétikai dimenziójának megnyitása, az elemi művészeti tapasztalatok hozzáférhetővé tétele, ezek örömforrásként való megtapasztalásának segítése
- Finommotorika fejlesztése, kézműves technikák tanítása
- A tanulók számára örömet nyújtó, állapotának, mentális és valós életkorának megfelelő szabadidős aktivitások kiválasztása
- Testi közelség és testkontaktus elfogadásának tanítása
- Megfelelő reakció mások kezdeményezésére
- Az aktív cselekvés ösztönzése. Elemi művészi tevékenységek végzése és a közös kreativitás élményének megtapasztalása
- A sorra kerülés kivárási, szerepcseré, társakra való odafigyelés, önkontrol, szabálytartó viselkedés kialakítása
- A tanulók zenei hallásának, ritmusérzékének, zenei emlékezetének, mozgáskultúrájának fejlesztése

II.4.5. Érzelmi és szociális nevelés

Az én pozitív megtapasztalása, megnyílás a közösség felé, a kommunikáció kulturált formáinak elsajátítása.

Céljaink

- Önismeret fejlesztése
- Alkalmazkodást segítő viselkedésformák tanítása a szűkebb – tágabb környezetben
- Személyiségfejlesztés

Feladataink

- A szűkebb és tágabb közösségi életben való részvétel
- Az „én” és a „nem én” elkülönítése, a másik személy megtapasztalása
- Emberi viszonyok kialakításának segítése
- Különböző élethelyzetekre adott érzelmi reakciók gazdagítása
- Szociális kapcsolatok megnyílásának támogatása
- Kommunikáció közösségi formáinak ösztönzése, megtanulása, alkalmazása
- A társadalom által elfogadott viselkedési formák tanítása

II.4.6. Önkiszolgálás, egészséges életmódra nevelés

Az önállóság és az önellátás képességének elsajátítása, az emberi szükségletek kielégítése kultúrájának a megismerése.

Céljaink:

- A tanuló folyamatosan egyre nagyobb önállóságra tegyen szert az egyes tevékenységek elvégzése során
- Verbális utasítások a beszédmegértés, a figyelem, az emlékezet, a gondolkodásfejlesztése
- Speciális szükségleteknek megfelelő komfortérzés kialakítása
- Társadalmilag elfogadott viselkedési formák elsajátítása
- Téri tájékozódás segítése
- A mindennapi élethez szükséges életvezetési ismeretek, készségek, háztartási ismeretek elsajátítása, alkalmazása

Feladataink:

- A testi szükségletek kielégítése
- Szobatisztaságra nevelés, toalett – tréning
- Megfelelő táplálék biztosítása
- Alapvető tisztálkodási szokások kialakítása (testhigiénia, testápolás)
- Az egészséges életmód kialakítása
- Öltözésben, vetkőzésben egyre nagyobb önállóság elérése
- Étkezés tevékenységeiben való együttműködés kialakítása
- Az étkezés optimális körülményeinek biztosítása
- A tanuló hiányzó önkiszolgálási képességeinek kialakítása, készségszintre fejlesztése
- Háztartási munkafolyamatok megismerése. Az ezekben való gyakorlottság kialakítása

5. A fejlesztő nevelés-oktatás tervezése, szervezése

A fejlesztő nevelés-oktatás a 32/2012. (X. 8.) EMMI rendelet 3. melléklete, a „Súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztő nevelésének, oktatásának irányelve” alapján készített intézményi rehabilitációs pedagógiai program és a tanév helyi rendjét meghatározó éves munkaterv alapján folyik. Intézményünkben a fejlesztő nevelés-oktatás a tanév rendjét követi, nem tagolódik tanítási évfolyamokra. A fejlesztő nevelés-oktatásban a tanulók csoportokba sorolásáról – a gyógypedagógusok véleményének kikérésével – az intézmény vezetője dönt. A csoport alakítás szempontjai lehetnek: életkor, fogyatékoság, fejlettségi szint.

A csoportjainkba kerülés feltétele olyan súlyos és halmozott fogyatékoság fennállása, melyben az értelmi akadályozottság meghatározónak tekinthető. A súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek fejlesztése, nevelése és oktatása során egyaránt teret kap a csoportközösségben, kiscsoportban, illetve egyénileg megvalósuló fejlesztés. A csoportban végzett nevelésre, oktatásra, fejlesztésre a tematikus egységek feldolgozása, a szociális kapcsolatok kialakítását segítő „*reggeli körök*”, valamint a *szabadidős és kreatív foglalkozások* (művészeti jellegű alkotótevékenység, zene stb.) során nyílik alkalom. A csoportban végzett tevékenységek szükségesek a közösségi élmények átéléséhez, a közösséghez tartozás megéléséhez, a társakkal való együttműködés megtapasztalásához és gyakorlásához, azaz a szociális és érzelmi nevelés alapvető feladatainak megvalósításához. A csoportban és a csoportért végzett tevékenység az egyes tanulók kompetenciaérzését is növeli.

A kiscsoportos és egyéni foglalkoztatás az egyéni képesség- és készségfejlesztéskor indokolt, biztosítani kell azonban, hogy a tanulók egyénileg elsajátított képességeiket, készségeiket közösségi szituációban is kipróbálhassák, gyakorolhassák.

A fejlesztő nevelés-oktatást az oktatásért felelős miniszter rendeletében foglaltak alkalmazásával, a szülő igénye, a gyermek állapota és a szakértői bizottság, fejlesztő foglalkozások heti óraszámára vonatkozó javaslatának figyelembevételével kell megszervezni.

II.5.1. Az éves tervezés

A fejlesztő iskolai oktatás a rehabilitációs pedagógiai program és az éves munkaterv alapján történik. Az éves terv tartalmazza a „Gólyafészek Otthon”, illetve a székhelyintézmény által szervezett közös programokat is, mely lehetőségekhez mérten a szülők bevonásával történik.

II.5.2. Órarend/foglalkozásrend

Az éves terv alapján elkészülő órarend, foglalkozásrend tartalmazza a rendszeresen ismétlődő napi tevékenységeket, és a fejlesztési feladatokhoz tartozó különböző tartalmi egységek feldolgozását.

A foglalkozásrend kidolgozását meghatározza a csoport napirendje, melyben egyes tevékenységek rendszeresen ismétlődnek. A napnak keretet ad a „*reggeli kör*” és a „*búcsúkör*” rituáléja. A hét meghatározott napjain kerül sor a tematikus tervezés alapján kitűzött különböző tartalmi egységek feldolgozására.

II.5.3. Az egyéni foglalkozások megszervezése

Az egyéni fejlesztő foglalkozások nyújtanak lehetőséget arra, hogy speciális gyógypedagógiai és terápiás segítséget adjunk a tanulóknak különböző képességterületeken. A terápiák alkalmazásának lehetősége a tanulók sajátos nevelési igényeinek, valamint a terápiás ellátáshoz szükséges feltételek meglétének függvénye. Az egyes tanulók esetében a szakértői bizottság határozza meg az egyéni fejlesztés szükségességét és annak heti óraszámait.

II.5.4. Felvételi pedagógiai diagnózis,– és vélemény

A tervezés legfontosabb lépése a tanulók ismerete, az egyes tanulók, illetve a tanulócsoport képességstruktúrájának pontos vizsgálata, feltérképezése. A pedagógiai diagnosztikához rendelkezésre álló eszközök alkalmazásával, a tanulók megfigyelésével a tanév kezdetén az egyéni fejlesztési terv elkészítéséhez állapotfelmérést végez a gyógypedagógus. A tanulók diagnosztikus értékelése minden esetben a pozitívumokra koncentrálni, kiemelni a megmaradt, illetve a meg lévő képességeket, funkciókat, ugyanakkor számba veszi a gyermek képességstruktúrájában található hiányosságokat, funkciózavarokat is. Diagnosztizáláshoz használt tesztek: *TARC-teszt, Fröhlich-fejlődésdiagnosztika*.

II.5.5. A pedagógiai diagnózis

Célja annak feltérképezése, hogy **mit tud** a gyermek, és azt **hogyan tudja, melyek a személyes szükségletei**. A diagnózis kiter a tanuló viselkedésének, tanulási és tevékenységi képességeinek elemzésére is.

A pedagógiai – diagnosztika a súlyosan és halmozottan sérült tanulók esetében nem egyszeri vizsgálatot, hanem folyamat-diagnosztikát jelent: korábbi életszakaszra vonatkozó információk megszerzése mellett 8-12 hetes megfigyelési időszaknak kell eltelnie az egyéni nevelési-oktatási terv elkészítéséhez, a célok és feladatok meghatározásához, a pedagógiai és terápiás eljárások kiválasztásához. A fejlődésdiagnosztikai tesztek és a szakértői vélemény szolgáltatják az alapot a hosszú távú célkitűzések megfogalmazásához. A hosszú távú célok időintervalluma általában egy tanév. A célok a gyermekek fejlődése alapján módosíthatók.

II.5.6. Az egyéni nevelési-oktatási fejlesztési terv

A tervek elkészítésének kiindulási pontja a tanulók diagnosztikus mérése, a megfigyelési tapasztalatok és a szakértői bizottság véleménye, javaslata. Az egyéni fejlesztési terv a gyermek pedagógiai diagnózisának eredményeiből, az individuális célkitűzésekből, valamint az egyes tartalmi egységek megvalósítása során alkalmazandó speciális didaktikai-metodikai lépések konkrét megfogalmazásából áll.

A tanév tizenkettedik hetének végéig minden tanuló részére el kell készíteni a személyre szabott, a tanuló fejlesztésének súlypontjait meghatározó egyéni fejlesztési tervet.

Újonnan érkező tanulók esetében a tanév 12. hetének végéig, korábban már ismert tanuló esetében a 8. hét végéig (megfigyelési időszak a tanév kezdetén) készítjük el a személyre szabott egyéni fejlesztési terveket. Az egyéni fejlesztési terv szoros összhangban áll a csoport számára kidolgozott éves és heti tervvel, csupán a módszerek és az eszközök tekintetében van eltérés.

II.5.7. Csoportos foglalkozások szervezése

A különböző, egyenként 25-30 perces, csoportos foglalkozások további lehetőségeket nyújtanak a gyermekek képességeinek fejlesztésére.

A csoportban végzett fejlesztés fontos a tanulók számára. A csoportban végzett tevékenységek során megélhetik a közösséghez tartozás élményét, megtapasztalhatják a társakkal való együttműködést. A csoportos fejlesztés a szociális és érzelmi nevelés fontos színtere.

II.5.8. A csoportalakítás szempontjai

A fejlesztő iskolába járó tanulók diagnózis, életkor és fejlettségi szint szerint egyaránt vegyesek. Személyiségfejlődésük a súlyos és halmozódó károsodások miatt jelentősen nehezítetté és akadályozottá válik, mely akadályozottság az egész élet folyamán fennáll, vagyis mozgásképessegekben, kognitív képességekben, érzékelés-észlelésben, kommunikációban, érzelmekben és szociális viselkedésben - életkortól függetlenül - a fejlődés elemi szintjét mutatják. Mindezekből következően a csoportok kialakításánál elsődleges szempont, hogy olyan gyermekek kerüljenek össze, akik életkortól függetlenül, hasonló fokban és területen sérültek.

6. Eszközök és eljárások a tanulók fejlesztésében

II.6.1. Tárgyi – dologi feltételek

Helyiségek

- Csoportszobák
- Vizesblokk

- Tornaszoba
- Terasz
- Snoezelen terápiai szoba („Gólyafészek Otthonban”)

Eszközök

- szomatikus, taktilis, vibratorikus ingereket nyújtó eszközök
- látásfejlesztést, vizuális ingereket nyújtó eszközök
- hallásfejlesztést, akusztikus ingereket nyújtó eszközök
- kommunikációfejlesztést szolgáló, kommunikációt segítő eszközök
- vestibuláris ingerlést, egyensúly – fejlesztést szolgáló eszközök
- egyéb mozgásfejlesztő eszközök
- a gyerekek önálló játéktevékenységét segítő eszközök
- gyógyászati és rehabilitációs segédeszközök
- IKT eszközök

II.6.2. Terápiás eljárások

A fejlesztő iskolai tanulókkal végzett kiscsoportos és egyéni terápiás eljárások segítik a kitűzött nevelési célok lehetőség szerinti elérését, egyes fejlődési területek célzott megerősítését. A terápiák alkalmazását a rendelkezésre álló személyi és tárgyi feltételek határozzák meg.

7. A nevelő – oktató munka mérése, értékelési rendszere

II.7.1. A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók állapotának felmérésére szolgáló diagnosztikus eszközök:

- **FRÖLICH – HAUPT: Fejlődésdiagnosztika:** Egyéni megfigyelésen alapul. Segít a tanulók pillanatnyi lehetőségének pontosabb felmérésében, megismerteti a következő fejlődési lépést, ez által segít a célok megfogalmazásában.
- **WAYNE SAILOR – BONNIE JEAN MIX: TARC:** Szintén megfigyelésen alapul. Előnye, hogy könnyen felvehető. Megkönnyíti a Fejlesztő munka tervezését, alkalmas arra, hogy rögzítsük általa a pedagógiai tevékenységünk sikerét, illetve sikertelenségét. Megvizsgálhatjuk eljárások, terápiák hatásait.

II.7.2. A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók értékelése

Értékelni kell:

- A tanulók tudásának mennyiségi gyarapodását
- Tudásuk minőségbeli jellemzőinek változását
- Önmagukhoz mért fejlődésüket
- A tanulók attitűdjét, az önmagukhoz mért fejlődést az ismeretszerzés területén

A fejlődésről a szakmai team félévkor és tanév végén szóveges értékelést ad. A tanulók attitűdjét és önmagához mért teljesítményét értékeljük. A tanulók felé a folyamatos pozitív megerősítést gesztusokkal és szimbólumok segítségével is jelezzük.

A tanuló fejlődését a szakmai team a tanítási év végén, a központilag kiadott nyomtatványon szóvegesen értékeli. A szóveges értékelés tartalmazza a tanulónak az egyes fejlesztési területen elért eredményeit és nehézségeit, továbbá a következő tanítási év egyéni fejlesztési tervének elkészítéséhez szükséges javaslatokat.

A tanév végi értékelés egyben a tanuló bizonyítványa is mely egyik példányát a szülő az adott tanítási év befejeztével vesz át. A szóveges értékelés másik két példánya a csoportnaplóhoz, illetve a tanulók személyi anyagához csatolandó.

8. Szülőkkel való együttműködés formái

A szülőkkel való együttműködésre az alábbi fórumok, események adnak lehetőséget:

- szülői értekezlet, nyílt nap
- konzultáció a szülők és a szakemberek között
- napi kommunikáció a szülőkkel
- elégedettségi kérdőívek

A szülők csoportban folytatott munkánkat a következő tevékenységekkel segítik:

- részvétel a csoport rendezvényein,
- gyermekükkel kapcsolatos nevelési, gondozási nehézségek megosztása a csoport szakembereivel közös megoldás keresése.

III. FEJLESZTÉSI PROGRAM

1. Fejlesztési területek és foglalkozások

A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók sajátosságai és a nevelési alapelvek alapján körvonalazhatók a fejlesztés fő területei. Ezek a területek nem választhatók szét, komplex egységként kezelendők, és természetes módon épülnek be a mindennapi tevékenységekbe is. A rehabilitációs programban meghatározott Fejlesztő foglalkozásokon az egyes fejlesztési területeknél ismertetett feladatok, tevékenységek több foglalkozáson is megjelennek, keresztkapcsolatokat képezve.

2. A fejlesztés területei

- kognitív funkciók fejlesztése
- az érzékelés, észlelés fejlesztése
- beszédfejlesztés
- a kommunikáció fejlesztése
- esztétikai nevelés
- érzelmi és szociális nevelés
- a mozgásnevelés
- Önkiszolgálásra nevelés

Ezek a fejlesztési területek majdnem teljesen megegyeznek az iskoláskor előtti fejlesztés területeivel.

3. Foglalkozások („tantárgyak”)

Egyenként 25-30 perces, csoportos foglalkozások

- Manipulációfejlesztés, kézműves foglalkozás (heti 2)
- Kommunikáció és interakció (heti 2)
- Komplex gyógypedagógiai fejlesztés (heti 5)
 - Szűkebb, tágabb környezet (heti 2)
 - Érzékelés, észlelés fejlesztése (heti 2)
 - Játékelmény (heti 1)

- Interaktív zenei élmény fejlesztés (heti 1)
- Mozgásnevelés/konduktív fejlesztés (heti 5)
- Önkiszolgálás, szokások kialakítása, fejlesztése (heti 5)

A foglalkozások elnevezései F. Schäffer koncepciójából származnak. Az óraszámok a törvény által előírt kötelező 20 óra felosztásából adódnak.

4. Foglalkozási terv

A heti bontású éves foglalkozási tervet az órarend tartalmazza.

5. A fejlesztési területek részletes leírása

III.5.1. A fejlesztési területek és a foglalkozások keresztkapcsolatai

Egy-egy foglalkozás keretén belül általában több terület célzott fejlesztése is történik, úgy, hogy azok nem választhatók külön, szerves egységbe fonódnak.

	Manipuláció- fejlesztés, kézműves foglalkozás	Kommunikáció és interakció	Komplex gyógypedagógiai fejlesztés	Interaktív zenei élmény fejlesztés	Mozgásnevelés/ konduktív fejlesztés	Önkiszolgálás, szokások kialakítása, fejlesztése
Kognitív funkciók fejlesztése	X	X	X	X	X	X
Érzékelés, észlelés fejlesztése	X	X	X	X	X	X
Beszédfejlesztés	X	X	X	X	X	X
Kommunikáció	X	X	X	X	X	X
Esztétikai nevelés	X	X	X	X	X	X
Érzelmi és szociális nevelés	X	X	X	X	X	X
Mozgásnevelés	X	X	X	X	X	X

6. A kognitív funkciók fejlesztése

A kognitív, vagy más szóval megismerő funkciók gyűjtőfogalom, melyhez a következő területek tartoznak:

- figyelem, megfigyelőképesség
- érzékelés-észlelés
- emlékezet
- gondolkodási funkciók
- beszédfejlesztés

III.6.1. A figyelem, a megfigyelőképesség fejlesztése

Célok

- A tanulók környezet iránti érdeklődésének kialakulása.
- Új és régi, megszokott ingerek közötti különbségtétel képességének kialakulása.
- Új inger jelentkezésekor spontán odafordulás kialakulása.
- Egy-egy tevékenységnél való elidőzés.
- Lehetőség szerint az összes érzékszerv használata egy-egy dolog alapos, sokoldalú tapasztalatszerzésekor, megfigyelésekor.
- Az adott helyzet, tevékenység szempontjából fontos és jelentéktelen ingerek elkülönítése

Feladatok

- A megismerési kedv felkeltése.
- A figyelem tartósságának, elmélyültségének, terjedelmének fejlesztése.
- Az akaratlagos, szelektív figyelmi funkciók fejlesztése.
- A megosztott figyelem kialakítása (távlati cél).

Alapelvek

- A gyermek figyelme, koncentrációja, együttműködése alapját képezi minden pedagógiai és terápiás tevékenységnek. Ezért a figyelemfejlesztés minden foglalkozás feladatai között szerepel.
- A napirend kialakításánál és a célok, elvárások megtervezésénél figyelembe kell venni, hogy a halmozottan sérült gyerekektől komoly figyelmet és erőfeszítést követelnek azok a tevékenységek is, amelyeket ép társaik már rutinszerűen végeznek (pl.: étkezés, WC használat, játék, stb.). Ezért a nagy koncentrációt igénylő feladatok között lazító gyakorlatokat vagy pihenést kell biztosítani.

Általános elvárások

A gyermekek egyéni érzékelési – észlelési, kognitív, mozgásos lehetőségeihez mérten aktív részvétel, interakció a környezettel

Módszerek

Egyéni és csoportos foglalkozások keretében:

- szomato –, tiflo –, szurdopedagógiai és logopédiai módszerek
- a bazális stimuláció elemei
- alternatív kommunikációs technikák
- kompenzáló technikák
- etetés, illetve evésterápia
- gondozási feladatok terápiais végzése
- tanulmányi séták, kirándulások
- bemutatás
- valós és valóság-hű szemléltetés
- egyénre szabott segítségnyújtás
- játékosság
- cselekedtetés
- gyakoroltatás
- beszélgetés
- ellenőrzés, értékelés alkalmazása

Eszközök

- a szűkebb-tágabb környezet tárgyai, személyek, élőlények
- a természet jelenségei, erői
- képek
- hangfelvételek
- kézműves alapanyagok
- hangszerek
- zene
- diavetítő
- CD lejátszó
- e-tábla

III.6.2. Az érzékelés, észlelés fejlesztése

Célok

- Érzékleti – észleleti tapasztalatok szerzésével az önmagukról és a szűkebb környezetükről való ismereteik bővülése.

- A világ érzékszerveken keresztül megragadható tartalmainak segítségével a tanulók gazdagabb, intenzívebb, a környezettel interaktívabb, ahhoz jobban alkalmazkodó, minőségibb életet élhessenek.

Feladatok

- A tanulók hozzásegítése ahhoz, hogy önmagukról és a szűkebb értelemben vett személyi, tárgyi és természeti környezetükről érzékelési – észlelési tapasztalatokat szerezzenek.
- Ezek segítségével az önmagukról és a környezetükről való ismereteik bővítése.

Részfeladatok:

- A tapasztalt érzékelési – észlelési zavarok kezelése az egészségügyi dolgozókkal, szakemberekkel (ápolók, belgyógyász, szemész, orthopédus, neurológus szakorvosok) együttműködve a gyermek mindenkori egészségügyi állapotát folyamatosan szem előtt tartva valósul meg.
- Az aktiváció, a motiváció erősítése.
- A mozgásfejlesztés feladataihoz tartozóan az érzékelés, észlelés mozgásos feltételeinek javítása (a fejkontroll javítása a fixálás elősegítésére, kóros reflexek gátlása, leépítése; a manipuláció mozgásos feltételeinek javítása.), megfelelő testhelyzet biztosítása.
- Az egyes érzékelési – észlelési területek fejlesztése:
 - látás
 - hallás
 - bőrérzékelés (tapintás, hő- és fájdalomérzékelés)
 - szaglás
 - ízlelés
 - egyensúlyérzékelés
 - kinesztetikus érzékelés
 - testérzékelés (haptikus, vesztibuláris)
 - térérzékelés
 - az idő érzékelése.

Ezek részeként az észlelési figyelem fejlesztése.

- A fejlettségi szintet figyelembe vevő mennyiségű és minőségű inger biztosítása.
- A tanulónak a saját testükből és a külvilágból érkező ingerek iránti érzékenységének felkeltése, kialakítása.
- Az ingerek felé való odafordulás, az azok megragadására irányuló képesség fejlesztése.
- A lényeges ingereknek a lényegtelenektől való elkülönítése képességének kialakítása.

- Az érzékletek, észleletek értelmezésének elősegítése az aktuális fejlettségi szintnek megfelelően.
- A különböző érzékelési területek összekapcsolódásának, együttműködésének elősegítése, fejlesztése. Az érzékletek, észleletek integrálódásának elősegítése.
- Az érzékelési és mozgási folyamatok összerendeződésének elősegítése.

Alapelvek

- Az érzékelés-észlelés alapját képezi minden tevékenységnek, ezért a fejlesztése valamennyi foglalkozás feladatai között szerepel.
- A mozgás- és cselekvőképesség súlyos korlátozottsága következtében elmaradt tapasztalatokat konkrét, közvetlen tapasztalatszerzésen keresztül pótoljuk.
- Az érzékelési, észlelési képességek fejlesztése általában nem elszigetelten, öncélúan történik, hanem a heti témakörbe ágyazva, játékos formában, vagy természetes, valóságos, életszerű helyzetekben.

Általános elvárások

A tanulók egyéni érzékelési – észlelési, kognitív, mozgásos lehetőségeihez mérten aktív részvétel, interakció a környezettel.

Módszerek

Egyéni és csoportos foglalkozások keretében:

- szomato –, tiflo –, szurdopedagógiai és logopédiai módszerek
- bazális stimuláció
- alternatív kommunikációs technikák
- kompenzáló technikák
- etetés, evésterápia
- gondozási feladatok terápiás végzése
- tanulmányi séták, kirándulások
- bemutatás
- valós és valóság-hű szemléltetés
- egyénre szabott segítségnyújtás
- játékoság
- cselekedtetés
- gyakoroltatás
- beszélgetés
- ellenőrzés, értékelés alkalmazása

Eszközök

- a szűkebb és tágabb környezet élőlényei, tárgyai
- a természet jelenségei
- modellek
- képek (fénykép, diakép, grafika, jelkép...)
- könyvek
- kommunikációs táblák
- játéktárgyak
- hangfelvételek (személyek, tárgyak, cselekvések, jelenségek hangjai)
- hangszerek, zene
- festékek, zsírkréták, színes ceruzák, színes papírok
- gyurma, agyag
- diavetítő, magnetofon, diktafon
- tükör
- egyensúly fejlesztő eszközök (pl.: hinta, billenő deszka)

III.6.3. Az emlékezet fejlesztése

Célok

A gyermekek olyan fejlettségi szintre való eljuttatása, hogy emlékezzenek:

- a mindennapos események egymást követő mozzanataira,
- kialakult szokásokra a családban, a csoportban,
- a begyakorolt korrekciós mozgásformákra, a testhelyzetekre,
- korábbi élményekre, tapasztalatokra,
- a napirendre
- egy adott dolog (szűkebb–tágabb környezetünk tárgya, jelensége, stb.) megismerése során szerzett különböző érzéletekre, észleletekre.

Feladatok

- A fejlettségi szintet figyelembe vevő bevésés,
- a fejlettségi szintet figyelembe vevő felidézés,
- a rövid, majd a hosszú távú emlékezet fejlesztése.
- A különböző érzékelési területek érzéletei és észleletei megőrzésének elősegítése:
 - látás
 - hallás
 - bőrérzékelés
 - szaglás
 - ízlelés
 - egyensúly
 - kineztészia
 - térészlelés
 - az idő észlelése.

- A különböző érzékletek és észleletek összekapcsolódásának, integrálódásának elősegítésével a felidézés megkönnyítése.
- Egyszerű összefüggések felismertetése, megtanítása a felidézés elősegítése céljából.
- A kommunikáció fejlesztése, amely lehetővé teszi az emlékképek kifejezését.
- A cselekvések mozgásos feltételeinek javítása, amelyek szintén az emlékképek kifejezését szolgálják.
- Jelek, szimbólumok kialakítása, melyekkel bonyolultabb eseményeket, történéseket idézhetünk fel egyszerűbben.
- Szoros kapcsolattartás a szülőkkel az iskolai és a hétkézi eseményekről, hogy ezek később is felidézhetők legyenek.

Alapelvek

- Az adott tartalom, különböző észlelési területek felől, különbözőképpen történő megismertetése.
- A kis lépésekben való haladás elve.
- Gyakori ismétlés, ellenőrzés.
- A tanmenet összeállításánál alapelv, hogy az ismeretek egymásra épüljenek és koncentrikusan bővüljenek.

Általános elvárások

A gyermekek egyéni érzékelési – észlelési, kognitív, mozgásos lehetőségeihez mérten aktív részvétel, interakció a környezettel.

Módszerek

A bevéés módszerei:

- bemutatás
- szemléltetés
- cselekedtetés
- gyakoroltatás
- beszélgetés
- és ezek ismétlései, felidézései

A felidézés módszerei:

- beszélgetés
- szemléltetés (valóság-hű modell, kép, jelkép)
- bemutatás
- cselekvés megkezdése
- megfelelő testhelyzet és kommunikációs eszközök, módszerek biztosítása

Eszközök

- szűkebb és tágabb környezetünk tárgyai, élőlényei, erői, a természet jelenségei
- modellek
- képek (fénykép, grafika, jelkép...)
- fotóalbum
- tárgyi emlékek pl.: nyaralásról, sétáról, stb.

III.6.4. A gondolkodás fejlesztése

Célok

- Önmaguk megismerése, azonosságtudatok és én identitásuk kialakulása.
- Szűkebb és egyre bővülő környezetükben való eligazodás.
- Tárgyi környezetük birtokba vétele.
- Személyi és tárgyi környezetükre való hatás gyakorlása.
- A környezet változásaihoz való alkalmazkodás.
- Egyszerű probléma-megoldási módozatok megismerése és alkalmazása (kommunikációs problémáikra, céljaik elérésére, akaratuk keresztülvitelére, stb.).

Feladatok

- A környezet megismertetése, felfedeztetése.
- Elemi fogalomrendszer kialakítása, ismereteik rendszerezése, új ismeretek elhelyezése, színek, formák megismertetése.
- Főfogalom alá rendelés.
- Különbségek megfigyeltetése.
- Változás megfigyeltetése.
- (Logikai)- funkcionális összefüggések megfigyeltetése.
- Analizáló - szintetizáló képesség fejlesztése.
- Hiányok pótlása
 - szimmetria
 - rész-egész viszony.
- Általánosítás, konkretizálás.
- Analógiás gondolkodás fejlesztése.
- Téri, idői tájékozódás fejlesztése.
- Testfogalom fejlesztése.
- Szám- és mennyiségfogalom fejlesztése.
- Társadalmi szokások, elemi szabályok megismertetése, elsajátíttatása.
- Hangulatok, érzelmek felismertetése.
- Kreatív gondolkodás, képzelet fejlesztése.

Alapelvek

- A gondolkodási műveletek fejlesztése sohasem elszigetelten, öncélúan történik, hanem mindig a heti témakörbe ágyazva, játékos formában vagy természetes, valóságos, életszerű helyzetekben.
- A fejlesztési feladatok kiválasztása és meghatározása egyénre szabottan, tervszerűen, az egyéni szükségleteknek megfelelően történik.

Általános elvárások

A gyermekek egyéni érzékelési – észlelési, kognitív, mozgásos lehetőségeihez mérten aktív részvétel, interakció a környezettel.

Módszerek

Egyéni és csoportos foglalkozások keretében:

- szomato –, tiflo –, szurdopedagógiai, logopédiai és a konduktív mozgásfejlesztés módszerei
- alternatív kommunikációs technikák
- kompenzáló technikák
- etetés, evésterápia
- gondozási feladatok (kézmosás, öltözés, orrtörlés) terápiais végzése
- tanulmányi séták, kirándulások
- bemutatás
- valós és valóság-hű szemléltetés
- egyénre szabott segítségnyújtás
- játékoság
- cselekedtetés
- gyakoroltatás
- beszélgetés
- ellenőrzés, értékelés alkalmazása

Eszközök

- a környezet tárgyai, személyek, állatok, növények, jelenségek (pl.: időjárás)
- játéktárgyak
- mesekönyvek, fényképek, diaképek, rajzok, jelképek, feladatlapok
- kommunikációs táblák
- festékek, ceruzák, papírok
- magnetofon, diktafon, hangfelvételek a környezetünkről, zene, e-tábla

III.6.5. Beszédfejlesztés

Célok

A beszédfejlesztés célja, hogy a gyermekeket eljuttassa az általuk elérhető legmagasabb szintre a beszédmegértés és a beszéd területén, és ezzel elősegítse az őket körülvevő szűkebb és tágabb környezetbe való beilleszkedést.

Feladatok

- Az akusztikus észlelés fejlesztése:
 - a tanulók érdeklődésének felkeltése környezetük hangjai és hangforrásai iránt
 - a hallási figyelem fejlesztése
 - az akusztikus differenciálási képesség fejlesztése
 - a hangok irányába való odafordulás kialakítása
 - a hangforrás, hangok azonosításának kialakítása
 - a sorrend, ritmus, hangsúly, hanglejtés megfigyeltetése
 - zenehallgatás, a zene és a mozgás összekapcsolása.
 - reflex gátló testhelyzet biztosításával az izomtónus normalizálása a foglalkozások megkezdésekor.
 - a mellkas, a vállöv és a száj körüli izmok lazítása a foglalkozások megkezdésekor.
 - a gyermekek közlési, önkifejezési vágyának felkeltése és folyamatos ébrentartása.
- A beszédhez szükséges motoros képességek tréningje és a nyálzás befolyásolása:
 - a száj akaratlagos nyitásának és zárásának kialakítása
 - a szopó, harapó reflexek kialakítása, majd gátlása
 - a rágás facilitálása
 - a szívás, fújás, köpés kialakítása és gyakoroltatása.
- A hangképzés fejlesztése:
 - a légzés és a hangadás egyidejű fejlesztése
 - a hangadás és a mozgás összekapcsolása
 - egyes hangok, ill. szótagok kialakítása az egészséges fejlődés sorrendjének megfelelően
 - a hangok megtartásának kialakítása
 - majd egyszeri kilégzés során egyik magánhangzóról a másikra való áttérés kialakítása
 - a hangadás megszakításának kialakítása.
- Artikulációs mozgásügyesítés, az ajkak és a nyelv differenciált mozgásának kialakítása és gyakoroltatása.

- A beszédmegértés és a szókincs fejlesztése a fogalmak körének fokozatos kialakításával és bővítésével az ismerttől a kevésbé ismert felé, a közvetlen környezettől a tágabb környezet felé haladva.
- Folyamatos lehetőség biztosítása az önálló megnyilatkozásokra a legkülönbözőbb helyzetekben.
- A beszédképtelen gyermekek megnyilvánulásainak értelmezésével a jobb megértés, az egymásra való odafigyelés elősegítése.
- Minden lehetséges helyzetben és módon a gyermekek készítése az egymással és a felnőttekkel való (kölcsonös) kommunikációra.
- A kifejezőkészség fejlesztése:
 - a meglévő szókincs aktivizálása, a szókészlet bővítése
 - a nyelvhelyesség fejlesztése
 - összefüggő beszéd kialakítása
 - mondókák, versek memorizálása.

Alapelvek

- Rendkívül fontos a beszédre, hangadásra ösztönző légkör és a mesterségesen kialakított beszédhelyzet.
- Az augmentatív kommunikációs módszereket használó tanulók hangadásra, ill. beszédre való ösztönzéséről nem szabad lemondani.
- Az ismeretszerzés, a fogalmak bővítése konkrét tapasztaláson, cselekedtetésen alapul.
- A bemutatás, szemléltetés során a való világ tárgyait, jelenségeit érzékeltetjük a tanulókkal, képekkel, filmekkel csak olyasmint szemléltetünk, amit már a gyermekek jól ismernek.
- A szóbeli közlések, instrukciók mindig rövidek és a tanulók számára érthetőek.
- A gyakorlás, ismétlés a már meglévő ismeretek szinten tartását, elmélyítését szolgálja.
- Az új ismeretek közlése mindig a már meglévők ismétléséhez kapcsolódva, az ismeretek körét apró lépésekkel bővítve történik.
- A tanulók ellenőrzése, értékelése folyamatosan, minden megnyilvánulásuk azonnali – lehetőleg pozitív – minősítésével történik

A beszédmegértés fejlesztésének, a szókincs (passzív, aktív) bővítésének főbb területei

- A saját személylyel kapcsolatos ismeretek: név, testséma.
- A szűkebb társadalmi környezet: családtagok, osztálytársak, nevelők.
- A közvetlen tárgyi környezet: lakás, tanterem, iskolaudvar.
- A tágabb környezet: iskola helyiségei, környező utcák, üzletek, közlekedési eszközök.
- A természeti környezet:

- évszakok, időjárás
- növények (fák, virágok) és azok változásai az egyes évszakokban
- zöldségek, gyümölcsök
- állatok.
- Öltözködés, ruhadarabok.
- Ünnepek:
 - születésnap, névnap, anyák napja
 - Mikulás, Karácsony, Farsang, Húsvét, Szüreti mulatság, Egészség nap, „Gólyaláb” mozgásélmény - sportnap
 - Gyermeknap
 - Társadalmi ünnepek

Általános elvárások

A gyermekek egyéni lehetőségeihez mérten aktív részvétel, interakció a közvetlen környezettel.

- Alakuljon ki a spontán hangadás.
- Lehetőség szerint induljon meg a differenciált hangadás.
- A gyermekek képességeikhez mérten ismerjék társaik, családtagjaik és a velük dolgozó felnőttek nevét.
- Egyszerű felszólításokat értsenek meg, és – képességeik függvényében – hajtsanak végre.
- Szükségleteiket, akaratukat, véleményüket valamilyen, a többiek számára is érthető formában jelezzék.
- A képességeik függvényében legyenek képesek egymás és a pedagógusok közléseire rövid ideig figyelni és adekvátan reagálni.
- Legyenek alapvető ismereteik közvetlen környezetük tárgyairól, személyeiről, jelenségeiről.
- Fogadják örömmel az ünnepeket, rendezvényeket

Módszerek

• Bobath-módszer	• ellenőrzés, értékelés
• evés-ivás terápia	• valós és valóság-hű szemléltetés
• bemutatás	• beszélgetés
• motiválás	• tanulmányi kirándulás
• gyakoroltatás	• egyénre szabott segítségadás
• cselekedtetés	

Eszközök

- Bobath-labdák (különböző méretű és formájú)
- matracok
- kétfülű poharak

- speciális evőeszközök: vastag nyelű
- rágókák
- gumikesztyűk
- szívószál
- gyertyák
- könnyű labdák: szivacs, hungarocell, papír, ping-pong
- tollpohár
- szappanbuborék, buborékfúvók
- sípók
- lufi, stb.
- zizi
- méz, szörp, csoki, tejföl, stb.
- fültisztító
- rúzs
- tükör
- játéktárgyak
- tárgyképek, rajzok, fotók
- didaktikai játékok (lottó, memória, puzzle, dominó, stb.)
- bábok
- a szűkebb-tágabb környezetünk tárgyai, jelenségei
- mesekönyvek, vers-, mondóka-, énekgyűjtemények

III.6.6. A kommunikáció és interakció (segített kommunikáció) fejlesztése

Célok

- A beszédképtelen gyermekek kívánságainak, gondolatainak mások számára is érthető közlése.
- Saját életük cselekvő részesévé válása.
- Augmentatív kommunikációs eszköz segítségével egyenlő esély elérése a többi gyerek között, a szűkebb és tágabb környezetükben egyaránt.
- Beilleszkedés az őket körülvevő emberek közösségébe.
- Személyiségük minél teljesebb kibontakozása.
- A lehető legteljesebb beilleszkedés a társadalomba.

Feladatok

- A kommunikáció iránti igény felkeltése.
- Kommunikációs csatornák és módok megismertetése, erősítése, bővítése (eszköz nélkül vagy eszközigényes augmentatív kommunikáció segítségével).
- Alapkommunikáció kialakítása:
 - kapcsolatfelvétel, szemkontaktus kialakítása
 - ránézéssel való kiválasztás, döntés
 - adekvát igen-nem válaszadás
 - köszönés.
- Önálló akaratközlés, vélemény, szükséglet, döntés kifejezésének megtanítása.
- Az önkifejezéshez személyes kapcsolat és megfelelő mennyiségű idő biztosítása.
- A szülőkkel való szoros együttműködés.
- Az augmentatív és alternatív kommunikációs rendszer, illetve eszköz kiválasztását körültekintő megfigyelésnek kell megelőznie.
- Meg kell figyelni:
 - a gyermekek mozgásképességét
 - értelmi képességeit
 - kommunikációs igényét
 - családi helyzetét
 - a gyermekek, a szülők, a közösség igényeit
 - hogyan kommunikálnak a gyermekek otthon, ismeretlen helyen kétszemélyes helyzetben és csoportban
 - mit szeretnek csinálni, mik a kedvenc játékaik, mivel lehet jól motiválni őket.
- A fenti ismeretek alapján a kommunikációs eszköz és rendszer kiválasztása.
- A gyermekek már meg lévő jelzéseire építve és azokat erősítve további jelzések kialakítása.

Alapelvek

- Mindenfajta megnyilvánulást közlésként értelmezzük, még akkor is ha a gyermekek azt nem közlésnek szánják.
- A gyermekek véleményét, akaratát, gondolatait mindig, minden helyzetben figyelembe vesszük, és arra adekvát választ adunk.
- Lehetőleg minden helyzetben biztosítani kell a kommunikációs eszközök hozzáférhetőségét.
- Kétszemélyes helyzetekben, játékba ágyazottan, majd a csoportos foglalkozásokhoz és a tananyaghoz kapcsolódva kell bevezetni a gyermekeket az aktív kommunikációba.
- Az optimális kommunikációfejlesztéshez elengedhetetlenül szükséges a szülőkkel való szoros együttműködés.
- A tanulók spontán jelzéseit beépítve olyan kommunikáció kialakítására kell törekedni, amely lehetőleg nemcsak a legszűkebb környezet számára érthető.

A fejlesztés tartalma, területei

Egyéneként változó, meghatározza a gyermekek értelmi szintje, mozgáskészsége, személyisége, szociális helyzete, életkora, a család és az iskola elvárásai.

Ennek megfelelően:

- szemkontaktus felvétele
- adekvát igen-nem kialakítása
- szemmel mutató, kiválasztás megtanulása
- mutató módok megtanulása
- választás, mint kifejező eszköz megtanulása
- döntés, mint megtapasztalás megtanulása
- akarat kifejezése, az események cselekvő részesévé válás
- tárgy-fotó-grafika egyeztetés
- alapvető általános kifejezések elsajátítása, alkalmazása
- ok-okozat felfedezése, tudatosítása
- szituációs kifejezések, élethelyzetekkel kapcsolatos kifejezések, kérések, stb.
- szókinccs növelése.

Általános elvárások

- A tanulók legyenek képesek interakcióba lépni környezetükkel.
- Tudják adekvátan jelezni szükségleteiket, kéréseiket.
- A lehetőségek szerint fel tudják hívni magukra a figyelmet.
- Értsék az egyszerű megszólításokat, kérdéseket, utasításokat.
- Legyenek képesek a társas együttlétekbe bekapcsolódni és azokban részt venni.

Módszerek

- Egyéni és csoportos foglalkozás.
- Egyénre szabott multikommunikációs forma alkalmazása. Ez magába foglalja és kombinálja a gesztust, a jelbeszédet, a maradék beszédet vagy hangokat, a mimikát, a kommunikációs rendszereket és eszközöket.
- Pozitív élmények alapján történő inspiráció. (A beszéd tartalma: itt és most, arról beszélek, amit teszek, vagy amit tenni fogok, amit a másik cselekedeteiből, érzéseiből, kívánságaiból, szándékaiból, jelzéseiből érzékelek. Egyszerű mondatok, szavak, fogalmak.)
- Élethelyzetek játékos modellezése, reprodukálása.

Eszközök

- elemes játékok
- fejpálca
- fejlesztő játékok
- kép-kommunikációs rendszerek
 - Boardmaker
- jelkép-kommunikációs rendszer
 - Bliss
- számítógép, oktatási programok
- e-tábla

Az eszközök kiválasztásánál figyelembe kell venni a gyermekek mozgásállapotát, értelmi szintjét, életkorát, kommunikációs igényét és szintjét, kognitív képességeit, vizuális észlelését, a foglalkozások témáját.

III.6.7. Esztétikai nevelés

Célok

- Az önkifejezésre lehetőséget adó technikákkal, mint újabb kommunikációs eszközökkel való megismerkedés.
- Passzív befogadóból aktív résztvevővé válás.
- Alapérzelmek megélése, felismerése, kifejezése. Pl.: öröm, szomorúság, félelem.
- A tanulókat körülvevő jelenségek élményeinek, hangulatainak felidézése, képzeletben történő újbóli átélése, elképzelése és kifejezése. Pl. esőben, szélviharban, tavaszi mezőn.
- A környezet jelenségeiről szerzett tapasztalatok, és ezek művészi eszközökkel történő összekapcsolódása, integrálódása.

- Egy-egy képzőművészeti alkotás láttán, vagy zenedarab hallatán képzeletük megindulása.
- A rendelkezésre álló technikák, alapanyagok, eszközök közüli választás képességének kialakulása.
- Az esztétikai fejlesztésen keresztül a szűkebb és tágabb környezet alaposabb megismerése, elemzése.

Feladatok

- Nyugodt, biztonságos légkör teremtése.
- Az alkotáshoz, önkifejezéshez szükséges helyzetek, alapanyagok, eszközök biztosítása.
- Az alapvető festészeti, grafikai, vegyes technikák és a mintázás megismertetése, használatuk gyakoroltatása.
- A közös alkotó folyamatba való bekapcsolódás lehetőségének biztosítása.
- A színek szerepének megfigyeltetése, az alapformák megismertetése, különféle eszközökkel történő megjeleníttetése, kapcsolódva a tanmenethez.
- A vizuális kifejezési formák és az irodalom, a zene és egyéb művészeti ágak kapcsolatának megismertetése, az ebből adódó lehetőségek kiaknázása.
- Dramatikus technikákban való minél aktívabb részvétel lehetőségének megteremtése
- (bábjáték, zenei megjelenítések, egyszerű mondókák eljátszása).
- Fényképek, műalkotások, a természet hangjai, zenei darabok megfigyeltetése. A hangulati, érzelmi megjelenítés elősegítése.

Alapelvek

- A foglalkozások során mindig tartsuk tiszteletben az alkotás szabadságát.
- A témakezelés legyen rugalmas és interaktív.
- Törekedjünk a csönd és elmélyülés, valamint az önkifejezés és beszélgetés megfelelő arányának megtalálására.
- Valósuljon meg a lehetőségekhez mért legaktívabb kommunikáció.
- Mindenfajta művészeti megnyilvánulást alkotásként értelmezzünk.
- Fejezzük ki örömünket és bátorítsuk a gyerekeket további önkifejezésre.
- Kezdetben értékeljük pozitívan minden aktivitást, még ha az eszközhasználat, a megnyilvánulás nem is tökéletes.
- Kezdetben ne korrigáljunk, később is inkább csak ajánljuk fel az általunk jobbnak vélt lehetőséget.

A fejlesztés tartalma, területei

- A csoportban a szabad festés technikájának bevezetése. A zenére festés, hangulati ábrázolás gyakorlása. Érzelmek felismerése, megjelenítése a tanult technikákkal.
- Az alapszínek elkülönítése, a meleg és hideg színek és tónusok hatásának megfigyelése.
- Az alapformák megjelenítésének gyakorlása.
- Formázás agyaggal, gyurmával. Egyszerű modellek készítése különféle alapanyagokból.
- Szabad hangszerhasználat. Hangutánzás. Egyszerű ritmusképzés. Zenei darabok hatásának megfigyelése, megbeszélése.
- Kötött témák megjelenítése művészeti eszközökkel, kapcsolódva a fejlesztési tervhez.
- Kiállítás látogatás, egyéb kirándulások. Az itt szerzett élmények feldolgozása, elemzése, felhasználása a fejlesztési folyamat során.

Általános elvárások

A tanulók legyenek képesek a mozgásos és értelmi lehetőségeikhez képest interakcióba lépni környezetükkel.

Módszerek, technikák

- Szabad festés különféle festékekkel.
- Vizes, ragasztós alapon festés.
- Asszociációs gyakorlatok.
- Festékfolytatás.
- Festés versre, zenére, kötött témára.
- Montázs-technikák.
- Ragasztások.
- Dramatikus megjelenítés, báb.
- Formázás agyaggal, gyurmával.
- Modellezés különféle alapanyagokból.
- Mondókák, énekek, versek meghallgatása, megjelenítése.

Eszközök

- A természet kincsei:
 - ágak
 - levelek
 - termések
 - kövek, stb.
- Festékek:
 - tempera
 - ujjfesték
 - vízfesték
 - textilfesték
 - ruhafesték
- Papírok:
 - karton
 - rajzlap
 - selyempapír
 - A0-s papírok különféle színekben
 - újságpapír
 - színes papír.
- Érdekes formájú üvegek, síküveg.
- Textildarabok különféle színekben, minőségben, filc.
- Ecsetek:
 - változó méretű és jellegű ecsetek
 - szivacsok
 - hengerek.
- Agyag, különféle tulajdonságú gyurmák.
- Dobozok, hurkapálca, különféle ragasztók, gombok.
- Arcképek, fényképek.
- Művészeti albumok, verseskötetek, mesekönyvek, cd-k, gyertyák, füstölők.
- Audiovizuális eszközök.

- Ritmushangszerek, zajkeltő tárgyak:
 - xilofon
 - rumbatök
 - száncsengő
 - triangulum
 - esőcsináló
- Egyéb hangszerek:
 - furulya

III.6.8. Érzelmi és szociális nevelés

Célok

- Pozitív és reális énkép kialakulása a tanulók értelmi szintjének megfelelően.
- Érzelmek felismerése, tudatos megélése.
- A tanulók nyitottá válása a környezetükben élők felé.
- Akarják és tanulják meg érzelmeiket, akaratukat a legdifferenciáltabban, legérthetőbben kifejezni.
- Mások megnyilvánulásainak értelmezése és tolerálása.
- Vágyaik késleltetése, a várakozás képességének kialakulása, türelmessé válás.
- Ugyanakkor legyenek képesek küzdeni egy-egy cél eléréséért. Ne adják fel hamar, legyenek kitartóak.

Feladatok

- Az önkifejezés lehetőségeinek megismertetése.
- Az én-tudat fejlődésének segítése (énkép kialakítása).
- Lehetőség biztosítása a különféle élmények és érzelmek megélésére, kifejezésére.
- Az élmények és a velük kapcsolatos érzelmek értelmezésében, kezelésében való segítségnyújtás.
- A tanulók képessé tétele más emberek hangulatának, érzelmeinek felismerésére, és az arra való reagálásra (pl. együtt örülés, vigasztalás).
- A motiváció erősítése.
- Az együttműködési készség fejlesztése.
- A közösségi magatartás kialakítása (felnőtt-tanuló, tanuló-tanuló viszonylatban).
- A helyes viselkedési formák megismertetése, elsajátíttatása.
- Dramatikus technikák és a bábjáték alapjainak megtanítása.
- A csoportos és az egyéni tevékenységek arányának helyes megválasztása az életkor, a szociális érettség, a fogyatékoságok és a pillanatnyi szükségletek szempontjainak figyelembevételével és mérlegelésével.

- A közösséghez való tartozás élményeinek közvetítése a csoportos foglalkozásokon keresztül, ezek pl.:
 - a közös éneklés, zenélés, játék öröme
 - a mások sikerének öröme
 - a „mindenki egyformán fontos” élménye
 - a „valamit közösen létrehozni” élménye
 - a kortársakkal való kapcsolat öröme.
- Kétszemélyes helyzetekben
 - a „most egyedül én vagyok a fontos”
 - a teljes elfogadottság
 - az osztatlan figyelem élményének közvetítése.
- Pozitív, reális énkép kialakítása a tanulók értelmi szintjének megfelelően.
- Döntési helyzetek teremtése, melyekben a tanulók szabadon választhatnak tevékenységek, játékok, ételek, stb. közül, valamint ezek biztosítása.
- Reális és egységes, a tanulók állapotához, ugyanakkor életkorához is a lehető legjobban igazodó elvárások kialakítása, megismertetése.
- Kommunikációs eszközök és technikák biztosítása és alkalmazása.

Alapelvek

- Az érzelmi és szociális nevelés az egész napot átszövi. A közösségi szokásokat a nap folyamán valamennyi élethelyzetben szem előtt kell tartani.
- A pedagógusok minden megnyilvánulásukkal önkéntelenül is nevelnek, mintául szolgálnak.
- Erre tudatosan is törekedniük kell.
- A tanulók optimális érzelmi és szociális fejlődéséhez szükségük van mind csoportos, mind kétszemélyes helyzetekre.
- A tanulók fejlődésében különösen nagy szerepe van a feltétlen szeretet és elfogadás biztosságot adó érzésének.
- Mindenfajta fejlesztésnek és tanulási szituációnak érzelmi bázison kell alapulnia.
- Az érzelmek, indulatok megélését, kifejezését, ezeken keresztül pedig értelmezését és feloldását kell elősegíteni, nem pedig az elfojtását.
- A szülőkkel való szoros együttműködés (pl.: személyes beszélgetések) elengedhetetlenül szükséges a tanuló teljesebb megismeréséhez, és a fejlesztés eredményességéhez.

Általános elvárások

Tudják elfogadni és alkalmazni a mindennapi életben az alapvető közösségi normákat (pl.: köszönés alternatív formái, tiszta étkezés). Tudjanak alkalmazkodni a környezet elvárásaihoz, az értelmi- és mozgásállapot függvényében, egyéni elbírálás alapján.

Módszerek, tevékenységi, foglalkoztatási formák

- Beszélgetés
- Dramatizálás:
 - bábjáték
 - szerepjáték
- Csoportos foglalkozások:
 - közös játék
 - éneklés-zenélés
 - tánc, ringatózás, mozgás zenére
 - közös alkotás
 - vizuális művészetterápia
 - közösen átélt élmények
 - kirándulások
 - verses, mesés foglalkozások
- Kétszemélyes helyzetek:
 - beszélgetések
 - páros játék
 - tánc, ringatózás, mozgás zenére

Eszközök

- bábok
- jelmezek, fejdíszek
- játéktárgyak, egyszerű társasjátékok
- Fejlesztő játékok
- hangszerek
- papírok, festékek, ecset, agyag
- gyurma
- CD-játszó, CD lemezek

III.6.9. Mozgásfejlesztés – Mozgásnevelés

Célok

A tanulók adottságainak függvényében a lehető legmagasabb szintű mozgásos önállóság elérése.

Feladatok

- A tanulók pozitív mozgásélményhez juttatása sok játékkal, motiválással.
- A mozgásra való képesség felismertetése, tudatosítása, a mozgás iránti igény felkeltése, erősítése.
- Az elmaradt vagy károsodott tartási és mozgási funkciók fejlesztése, javítása.
- Az idegrendszer sérülése nyomán kialakuló kóros mozgások, elváltozások megelőzése, korrekciója, kompenzálása és leépítése.
- A lehető legnagyobb önállóság eléréséhez szükséges mozgásos és önellátási ismeretek megtanítása.
- Mozgásminták, sémák tanítása feladatsorokon keresztül, melyekkel mindennapi életüket tehetjük könnyebbé.
- Gyógyászati és rehabilitációs segédeszközök viselésének, használatának szoktatása, tanítása.
- Az ép fejlődéshez – a lehetőségekhez képest – leginkább közelítő testi fejlődés elősegítése.
- Mozgásos tapasztalatokon keresztül a pszichomotoros és szenzomotoros képességek fejlesztése.

Alapelvek

- A mozgásfejlesztésnek a kiemelt célú mozgásnevelés foglalkozások mellett a tanulók egész napi tevékenységébe integráltan kell folynia, tevékenységüket át kell szőnie.
- A hét minden napján legyen mozgásfejlesztés foglalkozásuk.
- Törekedni kell a fiziológiás mozgások lehetőségek szerinti helyes kivitelezésére, de elsődleges szempont a mozgás – bármilyen, az egészséget nem veszélyeztető módon történő – végrehajtása.
- További alapelv a már megtanult legmagasabb szintű mozgásformák alkalmazása, megkövetelése – a végrehajtáshoz elegendő időt, megfelelő facilitációt (segédeszközt és megfelelő segítségnyújtási formát) biztosítva. A különböző foglalkozásokon a gyermekek lehetőleg aktuális egészségi és mozgásállapotuknak megfelelő testhelyzetekben legyenek.
- A mozgásanyag összeállításánál, tanításánál figyelembe kell venni a mozgáskorlátozottság mellé társuló egyéb fogyatékoságokat, zavarokat, így az értelmi fogyatékoságot, az esetleges érzékelési-észlelési zavarokat, stb.
- A gyakorlatok tervezésénél szem előtt tartjuk a következő szempontokat:

- lassú tempó,
- több ismétlés,
- egyszerű feladatok.
- A mozgásfunkciók gyakoroltatása, kiépítése csak apró lépésenként történhet.

Fejlesztési feladatcsoportok

- Ízületek mobilizálása
 - Ízületek minden irányú passzív kimoogatása
 - Kontraktúra oldása
 - ízületi mozgáshatárok növelése optimális mértékig nagy- és finommozgásokkal
- Izomlazítás, relaxáció
 - Átmozgatás, hintáztatás
 - Bobath-labdán rugóztatás
 - Izoméret kialakítása (feszítés-lazítás)
 - Haptikus ingerlés tüskés masszírozó labdával, szivacsabdával...
- Izmok erősítése
 - Izmok nyújtása
 - Innervációs-, vezetett aktív gyakorlatok (gravitáció irányában, illetve ellen), izometriás-, ellenállás gyakorlatok
 - Szelektív izomerősítés diagnózisnak megfelelően
- Helyes légzéstechnika kialakítása
 - Légző izmok, mellizmok lazítása, vibráció
- Mozgásos önkontroll kialakítása
 - Alaphelyzetek pontos felvétele, egyszerű mozgások kivitelezése optikus és külső kontroll segítségével
- Mozgás-koordináció fejlesztése
 - Szenzoros ingerre adekvát válasz adása
 - Célzó gyakorlatok (szem-kéz, szem-láb koordináció kialakítása)
- Fiziológiás mozgássor alaphelyzeteinek és mozgásanyagának elsajátítása
 - Alaphelyzetek elsajátítása, összekapcsolása mozgássorrá
- Egyensúly fejlesztése
 - Billenések, hintázás, fordulás, testsúlyáthelyezés
- Kóros szinergizmusok megtörése, reflex gátló helyzetek kialakítása (Bobath)
 - Reflex gátló helyzetek kialakítása
 - Reflex gátló helyzetekből indított egyszerű gyakorlatok
- Helyes testvázlat, térbeli orientáció kialakítása
- Helyes testtartás kialakítása (ülésben, állásban)
 - A helyes tartás megéreztetése

- Gerinctorna, tartáskorrigálás
- Ritmus fejlesztése
 - Egyszerű mondókák, énekek összekötése mozgással
- Manipuláció fejlesztése
 - Felső végtag passzív, aktív átmozgatása
 - Szenzoros ingerek alkalmazása
 - Tapintásos feladatok végzése, a taktilis percepció fejlesztése
 - Fogás, elengedés
 - Ceruzafogás lehetőségek szerinti kialakítása
- Praktikus és önellátási feladatok
- Műtéti előkészítés, utókezelés
- Mozgásos játékok
- Testi képességek fejlesztése
- Gyógyászati segédeszközök használatának elfogadtatása, szoktatása

Általános elvárások

Aktív részvétel a foglalkozásokon a tanulók egyéni képességeinek függvényében.

Módszerek

- Pető-módszer
- A komplex mozgásterápia módszerei
- Adaptált testnevelési mozgásanyag és játékok
- Továbbá:
 - passzív segítségnyújtás
 - aktív mozgáskiváltás
 - bemutatás
 - folyamatos szóbeli irányítás
 - gyakorlás
 - korrigálás
 - motiválás
 - játékosság
 - differenciálás
 - igazi/valós tevékenységbe ágyazott mozgásfejlesztés

Foglalkoztatási formák:

- egyéni foglalkozás
- csoportos, differenciált foglalkozás

Eszközök

Az általános tornatermi felszerelés mellett:

- babzsák
- bokasúlyzó
- egyensúlyozó eszközök (pl. egyensúlyozó deszka, félhenger)
- trambulin
- gumikötél
- gördeszka
- hinta
- hengerek (különböző méretben)
- kézügyességet fejlesztő speciális játékok
- lejtő
- labdák (különböző méretű, anyagú, fogású, keménységű, súlyú labdák, Bobath-labdák)
- léggömb
- párnák (ék, henger – különböző méretben)
- tornabot
- tükör

Továbbá egyéb használati és játéktárgyak, amelyekkel a gyermekek kapcsolatba kerülnek.

Gyógyászati és rehabilitációs segédeszközök, pl.:

- kerekesszék

III.6.10. Testi higiénia - fejlesztő gondozás és önkiszolgálásra nevelés

Az idetartozó tevékenységek átszövik a teljes iskolai nevelés-oktatás folyamatát. Programunkban ezért a gondozási feladatok nem csupán mellékesen elvégzendő tevékenységek, hanem külön foglalkozásként is megjelennek, még akkor is, ha a mozgás olyan súlyosan sérült, hogy az önkiszolgálás még távoli célként sem tűzhető ki.

Cél

A tanulók lehessenek aktív részesei saját életük legalapvetőbb történéseinek, testi szükségleteik kielégítésében is.

Feladatok

- Az érzékelés-észlelés fejlesztése: a saját testtel kapcsolatos ingerek felismerésének és értelmezésének elősegítése (pl.: éhség, szomjúság, jóllakottság, széklet-, vizeletürítés, hőmérséklet).
- A kommunikáció fejlesztése: a tanulók képessé tétele arra, hogyha felismerik testi szükségleteiket, azokat a környezetük számára a legérthetőbben és a legdifferenciáltabban tudják kifejezni.

- A mozgás fejlesztése: a lehető legnagyobb mértékű mozgási képesség kialakításával a lehető legnagyobb önállóság, illetve részvétel biztosítása. Ezek tanulóink esetében többnyire részmozzanatok, pl. öltöztetés közben a láb nyújtása-hajlítása.
- A tanulók és a személyzet mindennapjait egyaránt megkönnyítő eszközök biztosítása.
- A kognitív funkciók fejlesztése:
 - A figyelem fejlesztésével a gondozási feladatok figyelemmel kísérésének, az aktív részvétel alapjainak megteremtése.
 - Az emlékezet fejlesztésére a gondozási feladatok mozzanatai sorrendjének, az azokhoz kapcsolódó eszközöknek, a napirendhez való kapcsolódásuknak rögzítése; mindezekon keresztül az aktív részvétel elősegítése.
 - Az ok-okozati összefüggések megismertetésével a testi szükségletek és az azokat kielégítő tevékenységek, illetve ezek összetevői jobb megértésének segítése.

Alapelvek

- A gondozási feladatok elvégzésének idejét és módját befolyásolják a tanulók értelmi és mozgásos lehetőségei.
- A napirend kialakításánál figyelembe kell venni a gondozási és önkiszolgálási feladatok optimális idejét és időtartamát.
- A gondozási és önkiszolgálási feladatok végzése fontos, ám időigényessége miatt óvakodni kell attól, hogy a tanulók életének egyedüli, központi kérdésévé váljon.
- A súlyos és halmozottan sérült tanulóknak nem csak testi szükségleteik vannak, ők is igénylik a kommunikációt, a személyes kapcsolatokat, a játékot, a tapasztalatok és ismeretek szerzését, mint ép társaik (illetve amennyiben nem, úgy ezen igények kialakításán fáradozni kell).

7. Foglalkozások

III.7.1. A foglalkozásokról általában

- A foglalkozások elnevezését Franziska Schäffer koncepciójából merítettük.
- A foglalkozások nevei és az órák tartalmai speciálisak. Eltérnek a speciális nevelési igényű tanulók hagyományos gyógypedagógiai nevelésétől-oktatásától.
- Elméleti alapját elsősorban Franziska Schäffer koncepciója képezi, melynek megvalósíthatóságát hazai gyakorlati tapasztalatok is alátámasztják.
- A témakörök összeállításánál olyan tanulási helyzeteket igyekeztünk kiválasztani, amelyeket az ép korosztály a mindennapokban átél, tehát nem véletlenszerűen juttatjuk élménybe súlyos, halmozottan fogyatékos tanulóinkat.

- A témakörök periodikusan ismétlődnek, hosszabb ideig, ezzel lehetőséget nyújtva a tanulóknak arra, hogy több szempontból megtapasztalja az „élményszerű valóságot”, azaz „élni tanuljon”.
- A szűkebb és tágabb környezet foglalkozás témaköre határozza meg a heti anyagot, amelyre ráépül a többi foglalkozás anyaga.

Pedagógus részéről

- élményszerű megtapasztaltatás
- a valóság érzékszervek útján való sokoldalú érzékeltetése
- csoportos, de egyénre szabott, differenciált cselekedtetés

Tanuló részéről

- a valóságos élethelyzetek, szituációk átélése, megtapasztalása
- komplex személyiségfejlesztés: érzékelés, észlelés, kognitív funkciók, kommunikáció fejlesztés, magatartás - változás
- a tanuló önmaga élje át a saját tevékenységeit

III.7.2. Komplex gyógypedagógiai fejlesztés

A gyógypedagógiai foglalkoztatás a sérült gyermek személyiségének egészére hat. A fejlesztés kiterjed az érzelmi, - akarati szféra mellett a kognitív funkciókra is. A kapcsolatteremtés, a közvetlen személyi és tárgyi környezet megtapasztaltatása, a kommunikáció lehetséges módjának kialakítása, valamint a megismerő képesség fejlesztése kölcsönös egymásra hatásban valósul meg.

Cél:

- Szokásrendhez való alkalmazkodás képességének fejlesztése
- Szociális kapcsolatok alakítása
- Elemi kapcsolatkezdeményezés és kapcsolatteremtés örömforrássá válásával kiegyensúlyozottabb testi-érzelmi állapot megélése
- Szűkebb, majd tágabb környezetben való elemi tájékozódás alakítása
- A foglalkozások szokásrendjéhez való alkalmazkodás kialakításával megalapozható az elemi adaptív viselkedés

Feladat - tartalom:

- A harmonikusabb személyiségfejlődés elősegítése érdekében kiegyensúlyozott, nyugodt légkör megteremtése, érzelmi biztonság nyújtása
- Kapcsolatkialakítás (kezdeményezés elfogadása)
- Szokásrendhez való alkalmazkodás képességének alakítása, begyakorlása a kötött napirend és a kialakított foglalkozási rítusok segítségével

- Az érdeklődés felkeltése a közvetlen környezetben lévő személyek és tárgyak iránt
- A lehetséges kommunikációs forma kialakítása: verbális és nonverbális kommunikációs lehetőségek alkalmazása, beszédszervek ügyesítése, beszédértés fejlesztése, valamint lehetőség szerint beszédkedv felkeltése (tárgyak, képek stb. segítségével)
- Játéktárgyak iránti érdeklődés felkeltése, tárgyakra való odafigyelés, tárgyak megfogása, elemi manipuláció
- Az érzékelés, észlelés, a sokoldalú információ biztosításával a figyelem felkeltése szükséges feladat a megismerő képesség fejlesztésének érdekében
- Játék: elsősorban gyakorolják játék szintjén (rakosgatás: egymás mellé, egymásra, ki-, berakás, fogás gyakorlása, hangot adó játékok használata, hangszerek megfogása és használata, labdafogás, gurítása, dobása, stb.)
- Énekes egyszerű gyermekjátékok alkalmazása (ujj-játék, ölbeli játékok, lépegetős és egyéb mozgásos élményt nyújtó játékok stb.)

A bazális stimuláció minden lehetséges tevékenységnek, foglalkozásnak része.

A bazális stimuláció segíti a legsúlyosabban sérült gyerekeket az emberhez méltó élet megélésében, valamint abban, hogy a szűkebb környezetükben aktívabb résztvevők lehessenek.

Cél:

- A rendelkezésre álló érzékelő receptorok ingerlése a lehető legegyszerűbb, a gyermek fejlettségéhez igazodó ingerekkel. Ezáltal csökkenhet a szenzoros depriváció és javulhat az ingerek érzékelése, észlelése.
- Ha a gyerekek minél jobban érzékelik környezetük ingereit, annál inkább lehetővé válik, hogy azokra előbb elemi, majd lehetőség szerint adekvát válaszokat adjanak.
- A megközelítés területei elsősorban a szomatikus, vesztibuláris és vibratórikus ingerlés, illetve ezekre épülve az akusztikus, orális, taktilis, szaglási-ízlelési és vizuális érzékelés.

Feladat – tartalom:

Szomatikus ingerlés

- Folyamatos szomatikus ingerléssel kell segíteni, alakítani a testsémát és a környezettől való testszintű elhatárolódás megélését, valamint a környezettel való testszintű kapcsolatteremtést
- (krémezés, púderozás, szárazfürdő, fűjás hajszárítóval, lekefélés – száraz zuhany).

Vibratórikus ingerlés

- Az akusztikus ingerek okozta vibráció felerősítésével elérhető a testileg érzékelhető vibráció megtapasztaltatása, pl. az emberi hang mikrofon és hangfal segítségével nem csak akusztikus, hanem érezhető vibratórikus tapasztalattá alakítható, vagy a szívesen hallgatott zenei rezgések felerősíthetők és érezhetővé válnak.

Vesztibuláris ingerlés

- Az egyensúly, a térbeli helyzet és a gyorsulási erő érzékeltetése azért fontos, hogy a gyermek megtanulja ezen ingerekre való reagálást, emellett örömforrást is jelenthet (pl. hinta, forgás, fel-, leirányuló mozgás, gurulás, rugózás).

Orális ingerlés

- A száj érzékeny tételével a gyermek megtanulhatja a száját tulajdonságok megismerésére használni. Javulhatnak az ivás-evés feltételei, valamint a perifériás beszédszervek izomzatának állapota is fejleszthető a rendszeres mozgásra késztetéssel.

Taktilis ingerlés

- Elsősorban a manipulációt készíti elő azzal, hogy az ingerlés hatására szenzibilissé válhat a kéz. Így a gyermek felfedezheti, hogy a keze alkalmas tárgyak tulajdonságainak megtapasztalására. Kialakulhat a kéz aktív használata, tárgyak fogása és elengedése stb.

Szag- és íz érzékelése

- Rendszeres alkalmazásával lehetővé válik a különböző ízek és illatok megtapasztalása. Javulhat az ízek és illatok toleranciája. Ez előfeltétele annak, hogy kialakuljon a gyermekben ezen ingerek megkülönböztetésének képessége és lehetőség szerint annak jelzése, hogy számára az adott inger kellemes vagy kellemetlen élményt nyújt.

Akusztikus ingerek

- A rendszeres akusztikus ingerléssel elérhető, hogy a gyermek megtanulhatja a hallását elemi tájékozódásra használni azáltal, hogy megtapasztalhatja a különböző hangok jelentést hordozó tartalmát. A kezdeti passzív inger nyújtását kiegészítheti később az aktív akusztikus élményszerzés. A fejlettség egy magasabb szintjén kialakulhat a halk-hangos differenciálásának képessége. Ha képes lesz megtanulni a számára kellemes vagy kellemetlen ingerek jelzését, akkor a jobb komfortérzetének megteremtésében közreműködhet.

Vizuális ingerek

- A vizualitás elsőrendű segítség a látó gyermek számára környezetének megtapasztalásában, tájékozódásában.
- Változatos, színes, kellemes, esztétikus környezet biztosításával ösztönözzük a gyermeket közvetlen (később tágabb) környezetének explorálására.
- Fontos, hogy látótere fokozatosan bővüljön és a gyermek érzékennyé váljon a különböző vizuális ingerek, fényhatások befogadására (rögzített fény-tárgy felé fordulás, majd mozgó pontok követése).

Módszerek:

- bazális stimuláció	- cselekedtetés
- bemutatás	- megerősítés
- ismétlés	- együttmozgás
- motiválás	- egyénre szabott segítségnyújtás
- közös cselekvés	- differenciálás
- egyéni megsegítés	- szemléltetés
- bazális kommunikáció	- közös cselekvés vezetett aktívan

Szűkebb és tágabb környezet

Célok

- A tanulók érdeklődésének kialakulása szűkebb és tágabb környezetük szereplői, tárgyai, jelenségei iránt.
- Egyénileg eltérő képességeik függvényében a természeti, tárgyi és személyi környezetükről szerzett élményeik megélése, értelmezése, elraktározása.
- A tanulók saját életükben történő minél aktívabb részvételének kialakulása.
- Az egymással és a nevelőkkel való állandó kommunikáció kialakulása.
- A természeti környezet szépségeinek felismerése.

Feladatok

A szűkebb és tágabb környezet személyeinek, tárgyainak, jelenségeinek megismertetése a tanulókkal, a mindennapi életük apró tapasztalatszerzéseinek irányítása és folyamatos tudatosítása által.

Alapelvek

- A természeti, társadalmi és tárgyi környezet jelenségei, tárgyai, szereplői minden gyermek számára megismerhetők valamilyen szinten.
- A mozgás- és cselekvőképesség súlyos korlátozottsága következtében elmaradt tapasztalatokat elsősorban konkrét, valódi élményeken keresztül pótoljuk.
- A „Szűkebb és tágabb környezet” és a „Játék és szórakozás” foglalkozások anyaga sokszor
- jól kapcsolható egymáshoz, kölcsönösen épülhetnek egymásra.
- Sok játék a tanulmányi kirándulásokon közösen szerzett élményekből, tapasztalatokból táplálkozik.
- A kirándulásokon a tanulók helyváltoztatásának, figyelmének, aktív részvételének és egyéni tapasztalatszerzésének szükséges segítése miatt a tanulók számával megegyező felnőtt jelenléte az optimális.

Témakörök, tananyag

- A család
 - családtagok és neveik
 - családi szerepek és szokások
 - a lakás helyiségei és berendezési tárgyai (szoba, konyha, fürdő)
- Az iskola
 - az iskola helyiségei és berendezési tárgyai (csoportszoba, ebédlő, mosdó, folyosó)
 - csoporttársak és neveik, jeleik
 - pedagógusok, konduktor, segítők és neveik
- Az iskola környéke
 - utcák, épületek, üzletek az iskola közvetlen és távolabbi környékén
- Közlekedési eszközök
 - legismertebb közlekedési eszközök (autó, autóbusz, vonat, hajó)
 - a közlekedés zajai
- Évszakok
 - Az ősz legjellemzőbb jegyei:*
 - időjárás
 - öltözködés
 - növények
 - állatok
 - A tél legjellemzőbb jegyei:*
 - időjárás
 - öltözködés
 - növények
 - állatok
 - A tavasz legjellemzőbb jegyei:*
 - időjárás
 - öltözködés
 - növények
 - állatok

A nyár legjellemzőbb jegyei:

- időjárás
- öltözködés
- növények
- állatok
- Testünk
 - a főbb testrészek nevei
- Állatok
 - a háziállatok legjellemzőbb jegyei (macska, kutya, tehén, ló)
 - vadon élő állatok legjellemzőbb jegyei (róka, mókus, sün, madár/költöző, teelő/)
 - állatok hangjai
- Színek
 - piros, kék, sárga, zöld, barna, fehér
- Időbeli tájékozódás
 - napirend
 - napszakok (reggel, dél, este, délelőtt, délután)
- Térbeli tájékozódás
 - le-fel
 - fölé- alá –mellé
- Ünnepek
 - születésnap
 - névnap
 - Mikulás
 - karácsony
 - farsang
 - húsvét
 - anyák napja
 - gyermeknap
 - tanévnyitó –záró
- A világ megismerése
 - háromdimenziós tér
 - fogalmak, tevékenységek
 - mennyiség elemei
 - forma, mint tulajdonság
 - nagyság, vastagság, szín, szag, íz, felület, hő, hangzás, több tulajdonság
 - természet megismerése (természetes anyagok, növények-állatok, élőlények, állatok és növények haszna, élet- évszak-ciklus, víz tulajdonságai, tűz és hő)

- technikai szerkezetek megismerése
- nyilvánosság (megélni, hogy része a társadalmi környezetnek /iskola, otthon/)
- társasági formák megismerése (hivatalok, korcsolyapálya...)
- együttlakás (az együttélés különböző formái)
- partner – viszony (személyes viszonyok, odafordulás; érezni, hogy megszólítják, bevonják; barátságot pozitívan megélni)
- „én” (én vagyok én: élni az érzékszervekkel, velük ismereteket szerezni; testsémát kialakítani, testi funkciókat észrevenni és tudatosítani; saját érzéseket észlelni, megkülönböztetni, adekvát magatartást tanulni; önmagát és másokat értékelni, tisztelni; időt megélni, fogalmakat megismerni; az „öregedés” folyamata)
- én és mások (egyedül lenni másokkal, együttélés szabályai)
- szexualitás (megélni, érzéki benyomásokat megismerni; nemiség)
- „élet értelmével” foglalkozni (az élet nehézségei és a fogyatékoság problémái)

Módszerek, tevékenységi és foglalkoztatási formák

- bazális stimuláció elemei
- kompenzáló technikák alkalmazása
- valós és élethű szemléltetés
- bemutatás
- cselekedtetés, gyakoroltatás
- játék
- beszélgetés
- séta, kirándulás
- zenei foglalkozás
- festés
- egyéni és differenciált foglalkozások
- csoportos foglalkozások

Eszközök

- szűkebb és tágabb környezetünk tárgyai
- a természet jelenségei
- a természet kincsei (ágak, levelek, termések, kövek, stb.)
- növény- és állatvilág
- modellek, makettek
- játéktárgyak, bábok, jelmezek
- zene, hangfelvételek (gyermek- és népdalok, versek megzenésített változatai, a zeneirodalom témához illő darabjai a hangulati aláfestés érdekében, saját készítésű hangfelvételek a környezetünk hangjairól)

- gyermekirodalom (mesék, versek, mondókák)
- hangszerek
- könyvek
- képek
- fényképek
- dia- és videofilmek
- ecset, festék, tempera, színes ceruza, zsírkréta, papírok
- gyurma, agyag
- speciális olló

Reggeli kör

Célok

- Az iskolában töltött idő keretbe foglalása.
- A közösen eltöltendő idő jó hangulatban való elkezdése.
- Figyelemösszpontosítás egymásra, a tanulási tartalomra, önmaguktól a környezetük felé fordulás.
- Az önkifejezés a különféle kommunikációs csatornák, eszközök, módszerek kipróbálásával.
- Közösségi társadalmi szokások, szabályok megismerése és gyakorlása.
- Zenei élményszerzés.
- A közösség élménye, közösséggé válás.
- Hangulatok, érzelmek megismerése.
- Személyes kapcsolatok kialakulása, elmélyülése. Önálló vélemény kialakulása.

Feladatok

- Nyugodt, kellemes légkör teremtése.
- Megfelelő testhelyzet biztosítása, mely lehetővé teszi a figyelmet és a különféle kommunikációs fogások alkalmazását, beleértve a hangadást, a manipulációt és a nagymozgást is.
- A beszédértés fejlesztése.
- Kommunikációs eszközök, módszerek megismertetése.
- Igen-nem válaszadás kialakítása.
- Manipulációfejlesztés.
- Hangadásra való bátorítás.

Alapelvek

A tanulók minden megnyilvánulását kommunikációként értelmezzük, azonban törekednünk kell arra, hogy a tanulók a már elsajátított, legmagasabb szintű kommunikációs jelzéseket alkalmazzák.

Témakörök, tananyag

- Egymás köszöntése
 - hangadással
 - szemkontaktussal
 - hangszerhasználattal
 - kommunikációs tábla használatával
 - simogatással
 - labdagurítással
- Ünnepekre való készülődés
 - énekekkel, versekkel, mondókákkal
 - egyszerű jelképekkel, szokásokkal, teremdzsuzsuzkkel (pl.: adventi koszorú, gyertyagyújtás, adventi naptár, Mikulás-csizma, húsvéti-kosárka tojásokkal)
 - beszélgetéssel
- Az időjárás megfigyelése
 - testi tapasztalatokkal
 - ablakon való kinézéssel
 - beszélgetéssel
- Közös éneklés, zenélés
 - kézfogással
 - tapsolással, kopogással, dobogással
 - testzajokkal
 - hangszerekkel
 - énekléssel

Módszerek

- csoportos foglalkozás
- beszélgetés
- zenés foglalkozás
- játék

Eszközök

- labdák
- léggömbök
- ritmushangszerek

- egyéb hangszerek:
 - játékszongora
 - xilofon
 - furulya,
 - gitár
- ünnepi kellékek:
 - adventi koszorú
 - gyertya
 - naptár
 - dekorációk
 - Mikulás-csizma
 - húsvéti-kosárka tojásokkal, stb.
- mondókák, versek, énekek
- hívóképek
- illusztrációk

Játékélmény

Súlyos és halmozott fogyatékoság esetén a gyermekek játéktevékenységének – és ez által az összes területnek – fejlődése is nagymértékben nehezített. Ebben szerepe van a kézfunkciók, a nagymozgások különböző fokú, esetenként nagymértékű korlátozottságának, az értelmi képességek akadályozottságának, egyes gyermekeknél a társuló érzékelési, észlelési zavaroknak, az indíték-szegénységnek. Mindezekből következően a „Játék és szórakozás” foglalkozás elnevezése alatt a fogalmak nem szokványos jelentését kell értenünk. A halmozottan sérült gyermekek számára a játékot is tanítani kell, mely ilyen módon az ő számára egyfajta „munkát” jelent. A különböző játékok során tud begyakorolni olyan elemi manipulációs készségeket, melyekre esetleg valamely későbbi életszakaszában (önellátás a tankötelezettség lejárta után) lehet szüksége. A munka fogalma olyan tágan értelmezett tevékenységet jelöl jelen esetben mely a játékos részekről kezdve a valóságos munkamozzanatok elemein át az alkotó tevékenységet is magában foglalja.

Célok

- A játék, a munka, szabadidős tevékenységek örömeinek megismerése, és e tevékenységek iránti igény kialakulása.
- Egyéni és közösségi játékok, munkák, szabadidős lehetőségek megismerése. Ezekben a gyermekek egyéni lehetőségeihez mérten minél aktívabb részvétele.
- Egyéni képességek szerinti képessé válás önállóan végzett játék- munkatevékenységre is.

- A tanulók szocializációs képességének fejlődése. Ennek részeként a közös játékban, munkában való részvétel, a társakhoz való alkalmazkodás fokozatos elsajátítása.
- A játék, munka, szabadidő során, által a tanulók sokféle képességének és készségének fejlődése: a nagy- és finommozgások, érzékelés-észlelés, figyelem, megfigyel_képesség, emlékezet, gondolkodás, képzelet, fantázia, utánzás, kreativitás, kommunikáció és beszéd, szociabilitás fejlődése.

Feladatok

- A tanulók megismertetése különböző játék- és munkaeszközökkel és azok használatával, egyéni és csoportos játék- és munkatevékenységek, szabadidős lehetőségek megismertetése és megszerettetése.
- Az ezekben való minél aktívabb részvétel elősegítése, kialakítása.
- Az egyéni adottságokhoz igazodóan, a szükséges feltételeket megteremtve a játszás és munka, szabadidő eltöltésére való képesség kialakítása.

Részfeladatok

- Vidám, felszabadult légkör teremtése.
- A játékra, munkára, való motiváltság kialakítása és fenntartása.
- A játék, munka, szabadidő örömszerző jellegének biztosítása.
- Az érdeklődési körnek, nemnek, életkornak, értelmi, mozgásos, érzékelési-észlelési, kommunikációs képességeknek megfelelő, játék- és munkaeszközök, tevékenységek, idő, hely biztosítása.
- A tanulók munka-szabadidős tevékenységének továbbfejlődéséhez szükséges segítség megadása (pl.: a tevékenységhez megfelelő testhelyzetek megtalálása, biztosítása, mozdulatok vezetése, segítése, együttjátszás, - cselekvés, a figyelem irányítása, minta, élmények nyújtása, ötletek adása). Meg kell találni azokat az eszközöket is, amelyeket a tanulók önállóan tudnak használni, azokat a tevékenységeket is, amelyeket önállóan tudnak végezni.
- A segítséssel történő és az önállóan végzett tevékenykedés közötti helyes arány megtalálása
- (A segítséssel, irányítással soha ne vegyük el a tevékenységek örömét, lényegét.).
- A lehetőségek szerinti legnagyobb szabadság és önállóság biztosítása.
- A tervezett, szervezett, irányított mellett a spontán, szabadon választott tevékenységek lehetőségének biztosítása.

- A tevékenységekben való szabad kommunikáció elősegítése, ehhez szükség esetén augmentatív kommunikációs eljárásokat, módszereket, eszközöket alkalmazva.
- A társas, közösségi kapcsolatok, a közösségi érzés kialakulásának, erősödésének elősegítése.
- A iskola más csoportjaival való közös foglalkozások szervezése, ezáltal a nagyobb közösségbe való beilleszkedés elősegítése, a tevékenységek bővebb körének biztosítása.
- A délelőtti témákhoz való kapcsolódás és az azoktól való eltérés közötti helyes arány megtalálása.
- A „Játék-szabadidő” foglalkozás során élményeik, tapasztalataik feldolgozása, ismereteik mélyítése, gyarapítása, rendszerezése; képességeik, készségeik fejlesztése.
- A munka-szabadidő tevékenység tudatos fejlesztésével az egész személyiség fejlődésének, életük tevékenyebb részesévé válásának elősegítése.

Alapelvek

- A „Játék és szórakozás” és a „Szűkebb és tágabb környezet” foglalkozások anyaga sokszor jól kapcsolható egymáshoz, kölcsönösen épülhetnek egymásra.
- Mivel a tanulók számára a játék az ismeretszerzés egyik leglényegesebb formája, nagyon fontos az egyéb foglalkozásokon való gyakori megjelenése is.
- A játékosság elve

Témakörök, tananyag

- Funkció- vagy gyakorlójáték
- Elemi konstruálás, építés
- Utánzásos és szerepjátékok
- Szabályjátékok
- Mozgásos játékok
- Szabadtéri játékok
- Mondókák, versek, énekek hallgatása, mozgással való kísérése
- Zenehallgatás, tánc
- Képeskönyvek nézegetése
- Bábozás, versek, mesék hallgatása és dramatizálása
- Rajzolás, festés
- Textíliákkal foglalkozni
- Bőrt ismerni
- Papírt ismerni
- Műanyagot ismerni
- Háztartási, konyhai munkák elemei (terítés, mosogatás)
- Agyaggal dolgozni

Módszerek, tevékenységi és foglalkoztatási formák

- motiválás
- bemutatás, mintaadás
- együtt játszás, együtt cselekvés
- cselekedtetés
- ismétlés
- gyakoroltatás
- egyénre szabott segítségadás
- irányítás
- megerősítés
- játék
- bábozás
- mese dramatizálása
- énekes, zenés foglalkozás
- beszélgetés, szükség esetén augmentatív kommunikációs módszerek, eszközök alkalmazása
- bazális stimuláció elemei
- kompenzáló technikák alkalmazása
- egyéni (és differenciált) foglalkozás csoporton belül
- csoportos foglalkozás

Eszközök

A környezetünkben található valamennyi tárgy lehet a játék, a foglalkozások eszköze:

- játéktárgyak
- használati tárgyak, munkaeszközök
- mozgásfejlesztő eszközök, sporteszközök
- bábok
- textíliák
- könyvek
- diafilmek, filmek
- társasjátékok, stb.

Az eszközök kiválasztásának szempontjai

Figyelembe vesszük a gyermek

- mozgásállapotát, és hogy milyen testhelyzetben játszik,
- manipulációs képességeit,

- érzékelési-észlelési, megismerő funkcióit, kommunikációs képességeit,
- szem-kéz koordinációjának szintjét,
- életkorát, nemét,
- aktuális érdeklődési körét.

III.7.5. Mozgásnevelés/konduktív fejlesztés

A foglalkozás leírása megtalálható a „Fejlesztési területek” témánál

III.7.6. Interaktív zenei élmény fejlesztés

Fejlesztendő területek:

- auditív-vizuális memória
- mozgás - finommotorika
- szociális készségek
- kommunikációs készségek

Terápiás cél:

- érzelmi feszültségek szabályozása
- improvizációs készség fejlesztése
- élménynyújtás – örömszerzés
- agresszív és autoagresszív hajlamok csökkentése
- interperszonális kapcsolatok javítása
- rugalmasabb problémamegoldás elősegítése
- önismeret, önfogadáshoz juttatás
- differenciáltabb érzelmi világ formálása
- esztétikai igény kialakítása
- zenehallgatás megszerettetése

Célok

A zenei nevelés lehetőséget teremt a zene, a ritmus személyiségformáló szerepének megalapozására.

- zenei érdeklődés felkeltése
- ritmusérzék fejlesztése
- utánzásra késztetés
- érzelmi élet alakítása, gátlások oldása
- zenei hallás fejlesztése, környezet hangjainak felismerése
- egyszerű népi mondókák, versek, énekek tanítása
- beszéd, mozgás, zene, játék összekapcsolása, egymás hatásának erősítése
- „együttzenélés” élményének megismertetése
- zenehallgatás megszerettetése

Feladatok

A zenei nevelés feladata a fejlesztő iskolában, hogy a tanulót a mondókákkal, énekes játékokkal megismertesse, a dalolással kedvet keltsen és mintát adjon az önkéntes utánzásra, a spontán dúdolgatásra, énekelgetésre; a gyógypedagógus az énekhez tartozó, ismétlődő játékmozdulatokkal összerendezett mozgásra készítse a tanulót, fejlessze ritmusérzékét, az énekelgetéssel *olyan légkört teremtsen, amelyben a gyermek jól érzi magát* és maga is szívesen hangicsál. A feladatok sikeres végrehajtása elősegíti a tanuló érzelmi fejlődését, a gátlások oldását, a zenei hallás, éneklési készség elindítását, a beszédképesség alakulását, a szavak megértését. Foglalkozásainkon érzelmi biztonságot teremtve feltérképezzük és kiaknázzuk a tanulók képességeit a zene terén, így járulva hozzá a sérült funkciók korrigálásához, javításához és amennyire lehetséges az életminőségük helyreállításához. Alapvető feladatunknak tekintjük, hogy a zeneterápia a többi csoportos foglalkozást is támogassa. Igyekszünk ezeken a foglalkozásokon feltérképezni azt, hogy milyen zeneművek nyugtatják meg, illetve vitalizálják a tanulókat. Segítjük a tanulókat az ok-okozati összefüggések felismerésében, mivel számtalan módon megélhetik, hogy a reakciójukra, mozdulataikra vagy érintésükre zaj keletkezik, a zene vagy az énekhang megszólal, esetleg elhallgat.

Témakörök

- hallásfejlesztés
- ritmusérzék fejlesztés
- mozgás, térforma
- ütőhangszerek

Tartalma

- mondókák
 - mutogatók (arc-, testrész-)
 - simogatók (kéz-, láb-)
 - ujjnyitogatók
 - tapsoltatók
 - kézügyesítők
 - hívogatók
 - zsippzsuppolók
 - hintáztatók
 - húzogatók
 - vonatozók, kocsiztatók

- táncoltatók
- sétáltatók, mendegélők

- dalos játékok
 - körjátékok
 - sor, lánc
 - kapu, híd
- dalok
 - évszakok (tavasz, nyár, ősz, tél)
 - ünnepek (köszöntők, anyák napja, karácsony, mikulás, húsvét, egyéb alkalmak)
 - állatok
 - egyéb dalok
- zenehallgatás
 - magyar népdalok
 - rokon népek dalai
 - más népek dalai
 - énekes műzene
 - hangszeres nép- és műzene
 - klasszikus zene

Módszerek, tevékenységi és foglalkoztatási formák

- motiválás
- bemutatás, mintaadás
- együtt éneklés, együtt cselekvés
- cselekedtetés
- ismétlés
- gyakoroltatás
- egyénre szabott segítségadás
- irányítás
- megerősítés
- játék
- bábozás
- zenehallgatás
- hangszeres bemutatás
- beszélgetés, szükség esetén augmentatív kommunikációs módszerek, eszközök alkalmazása
- egyéni (és differenciált) foglalkozás csoporton belül

- csoportos foglalkozás

Eszközök

- ritmushangszerek, furulya
- CD, CD lejátszó
- bábok, szalagok, kendők, fejdíszek
- egyéb kiegészítő eszközök, ruhadarabok
- zenei irodalom (kották, énekes könyvek)

III.7.7. Kommunikáció és interakció

A foglalkozás leírása megtalálható a „Fejlesztési területek” témánál

III.7.8. Önkiszolgálásos közreműködés - szokások kialakítása

Testápolás

A tisztaság igényének felkeltése, a fokozatos önállóság kialakítása: a csap kinyitása, elzárása, saját törülköző felismerése, kéz mosása, törlése, fogmosás, zsebkendő kérése, használata.

Étkezés

Esztétikus környezetben fokozatosan alakuljanak ki az étkezési szokások. Az etetéstől az önálló kanalazáson át tanulják meg a villa használatát, a szalvéta használatát, a pohárból ivást, a rágást. Az ügyesebb gyerekek segítsenek teríteni, asztalt leszedni, letörölni, szemetet kivinni, kancsóból tölteni. Fontos étkezésnél a helyes mérték, a tempó megtanulása.

Öltözés-vetkőzés

A célszerű, könnyen le- és felvehető, kényelmes ruhadarabok segítik az önállóságra nevelést. A fokozatosság elvét betartva tanulják meg az egyes ruhadarabok levételét, majd kis segítséggel az öltözködés fázisait, a saját ruhadarabok felismerését.

WC használat, szobatisztaságra nevelés

Pelenka nélkül rendszeres ültetés mellett „nappal száraz maradjon” állapottól jusson el az utólagos jelzésig, majd a szükséglet jelzéséig, a bilitől a wc és a wc-papír használatig.

Munka-jellegű tevékenységek

Az egyszerű „add ide”, „hozd ide”, „rakd el” jellegű feladatoktól fokozatosan jussanak el a gyerekek az elemi naposi feladatokig. Fontos, hogy a gondozók is bízzák meg őket egyszerű feladatokkal.

Önkiszolgálásos közreműködésre ösztönzés

A mindennapos tevékenység-gyakorlás folyamatában lépésről lépésre alakítjuk ki a gyermek önálló feladatvégzését.

Cél:

- Napirendhez szoktatás
- A gyermek szükségleteinek megfelelő komfortérzés biztosítása, gondozás, gondoskodás
- Apró lépésekkel az önállóság elérésének segítése a napi tevékenységvégzés folyamatában
- A verbális utasítások megértése, a figyelem, az emlékezet, a gondolkodás fejlesztése
- Alapvető higiénés szokások kialakítása
- Helyes viselkedési formák kialakítása
- A rászorultság, kiszolgáltatottság helyett az „én is tudom” függetlenség érzésének segítése

Feladat – tartalom:

- Étkezési szokások kialakítása
- Tisztálkodási szokások kialakítása
- Szobatisztaságra nevelés
- Öltözés, vetkőzés
- Önálló munka-jellegű feladatok

A szokásrendszer kialakításának területei

Étkezés:

- Étkezési szokások kialakítása
- Kanálhasználat megtanítása (evésterápia). Minden étkezési szituáció előtt a gyermek üdvözlése, köszöntése néven szólítással, kezének megérintésével, lehetőség szerint szemkontaktus kialakításával. Az étkezést megelőzi orális tornáztatás masszázssal, valamint arc és kéztörlés.
- A pohárhasználat megtanítása: a pohár felemelése, kortyolás, nyelés, a pohár letétele
- Szalvéta használata
- Kérés, megköszönés
- Az ügyesebb gyerekeknél az ételből való szedés alakítása
- Rágás megtanítása
- A helyes tempó elsajátítása

- A kenyér vagy kifli fogása, leharapás, a kenyér és a rajta lévő ételféle együttes elfogyasztása
- A terítés folyamatának megismerése (pl. szék, tányér, kanál, pohár, szalvéta egymáshoz rendelése), az étel és a hozzávaló eszközök felismerése
- Étkezés utáni teremrendezésben közreműködés

Tisztálkodási szokások alakítása:

- Vízcsap kinyitása, elzárása
- Szappanhasználat utáni kézmosás-, törlés
- Saját törölköző felismerése
- Kéz és arc szárazra törlése
- Önálló kéz- és arcmosás
- Fogmosásnál együttműködés: a száraz majd nedves fogkefe, fogkrémes fogkefe elfogadása
- Szájöblítés megtanítása, önálló fogmosás
- Fésülés tűrése, önálló próbálkozás
- Étkezés előtt és után a kézmosás igényének felkeltése
- Orrfújás, zsebkendő használatának megtanítása, higiénés szokások elsajátítása

Szobatisztaságra nevelés:

- A körülményekhez, egyéni képességekhez mérten rendszeres ültetés mellett a szükséglet megfigyelése
- Jelzés megtanítása: után-jelzés, majd mutató, hangadás
- A szükséglet elvégzése (wc vagy bilizés)
- Átszoktatások, lányok és fiúk szokásrendszerének kialakítása, papírhasználat tanítása
- Jelzések, segítségkérés gyakorlása
- Szükségletek elvégzésével együtt járó le-, felöltözés gyakorlása
- Kézmosás, kéztörlés
- Ajtó nyitása, becsukása

Öltözés, vetkőzés:

- Együttműködés az öltözésnél, vetkőzésnél. A tevékenység folyamatos beszéddel, mondókákkal kísérése a minél aktívabb közreműködés elérése érdekében.
- Öltöztetés közben a megérintett testrész megnevezésével testséma kialakítása.
- Sapka, sál levétele
- Zipzár lehúzása
- Egyszerű ruhadarabok levétele (cipő, zokni, nadrág stb.)

- Vetkőzésnél kigombolás, kikötés, cipőfűző meglazítása stb.
- Egyszerű ruhadarabok felvétele
- Kis segítséggel öltözés: ruha elejének megmutatása, jobb-bal oldalának megkülönböztetése, befűzés, gombolás stb.
- Egyes ruhadarabok önálló felvétele

Önálló munkafeladatok:

- Saját helyének felismerése (szék, asztal, ágy)
- Székek helyre rakása
- Játékok közös elrakása
- Közös teremrendezés
- Asztalok letörlése
- Szemét összeszedése
- Saját ruhadarabok, eszközök felismerése, elrakása

III.7.9. Manipuláció fejlesztés, kézműves foglalkozás

Cél:

1. Vizuális észlelés fejlesztése
2. Vizuális alkotóképesség fejlesztése
3. Esztétikai érzék fejlesztése

1. A vizuális észlelés fejlesztésének célja:

A látás indirekt, illetve célzott direkt fejlesztése a tanulókat körülvevő világ jellemző jegyeinek megismerése érdekében, ezáltal az abban való tájékozódás elősegítése

Feladata:

- szemmozgás,
- térlátás,
- szemfixáció,
- fényérzékelés,
- színlátás,
- alakállandóság,
- laterális,
- téri tájékozódás,
- iránydifferenciálás fejlesztése

2. A vizuális alkotóképesség fejlesztésének célja:

-A manipulációhoz szükséges mozdulatok és mozgások tanítása gyakoroltatása

- A meglévő manipulációs készség megőrzése, szinten tartása, javítása
- A tárgyakkal, anyagokkal kapcsolatos élményanyag bővítése, az alkotás örömeinek kiváltásával.

Feladata:

- Taktilitás, az ujjak tapintási érzékenységének fokozása
- Finommotorika, a látás- tapintás- és mozgásérzet együttes szabályozása, az érzékelési-érezlelési csatornák integrációja
- -A szem és kézmozgás közötti koordináció kialakítása, tükör előtti kézmozgással kísért mondókák alkalmazása
- Kézkorrekciós feladatok:
 - Svédmasszázs,
 - ízületek mobilizálása,
 - lazító erősítő kéztorna

Különböző fogásformák elsajátítása:

- Egy kézzel végezhető mozgások
 - markolás
 - három – kétujjas, csippenő fogás
- Két kézzel végezhető manipuláltatás
 - egy tárggyal
 - két tárggyal
 - több tárggyal
- Nyomhagyás (festés ujjal, szivaccsal, speciális hengerrel, ecsettel, nagy felületen, vonalhatárok között)
- szabad festés különféle festékekkel
- vizes ragasztós alapon festés
- asszociációs gyakorlatok
- festékfolytatás
- festés zenére, versre
- alakítás – formázás
- szétszedés, összerakás, kiszedés, berakás, válogatás
- tépés, ragasztás, ollóval vágás, szórás
- montázs technikák
- rajz
- mondókák énekek versek meghallgatása, megjelenítése
- formaegyeztetés, színek egyeztetése
- nagyság differenciálása, anyagfészeségek differenciálása

- kitartás fejlesztése

3. Esztétikai nevelés. Az esztétikai érzék fejlesztés célja:

- Tapasztalatokon és élményeken keresztül az esztétikai érzék fejlesztése a különböző értékek felismerésének megtanulása
- Az önkifejezésre lehetőséget adó technikákkal, mint újabb kommunikációs eszközzel való megismerkedés
- Passzív befogadóból aktív résztvevővé válás
- Alapérzelmek megélése, felismerése, kifejezése egy-egy képzőművészeti alkotás láttán, zenedarab hallatán.

Feladata:

- A tanulók megfelelő elemi művészeti tapasztalatokhoz, élményekhez juttatása, hogy ezeken keresztül esztétikai élményeket szerezhessenek.
- A színek megfigyeltetése, a tónusok szerepe.

Módszerek:

- egyéni megsegítés
- közös cselekedtetés
- motiválás
- ismétlés
- bemutatás
- bazális stimuláció
- bazális kommunikáció
- cselekedtetés
- megerősítés

Felhasznált irodalom

- Beck Ferencné, Feladatsorok a konduktív nevelésben. MPANNI, Konduktív Pedagógiai Tanszék, Budapest, 2002
- Benczúr Miklósné, dr.: Sérülés specifikus mozgásnevelés, mozgáskorlátozottak mozgásterápiája, adaptált testnevelése és mindennapos tevékenységre nevelése (Főiskolai tankönyv), A/3 Nyomdaipari és Kiadói Szolgáltató Kft., Budapest, 2000
- Benczúr Miklósné, dr. (szerk.): Rehabilitációs foglalkoztató terápia (Tanulmánygyűjtemény), Abai és Társai Nyomdaipari Társulás, Budapest, 1999
- Deákné B. Katalin: Anya, taníts engem!, Deák Magánkiadó, Pápa, 2000
- Dombainé Esztergomi Anna (szerk.): Segédlet súlyosan–halmozottan fogyatékos tanulók Fejlesztő iskolai oktatásának megtervezéséhez, Budapest, 2006
- Dr. Hári Mária – Horváth Júlia – Kozma Ildikó – Kőkúti Márta, A konduktív pedagógiai rendszer hatékony működésének alapelvei és gyakorlata. Nemzetközi Pető Intézet, Budapest, 1991
- Dr. Festhammer Artúrné - Tutsek Anna: Hanyagtartás tornája. Creo Kft.
- Dr. Kálmánchey Rozália: Gyermekneurológia. Medicina, Budapest, 2000
- Dr. Tótszőllősyné Varga Tünde: Mozgásfejlesztés az óvodában. Nemzeti Ifjúsági Sport és Szabadidő Alapítvány támogatásával. Budapest, 2006
- DSM-IV. TEXT REVISION. A módosított DSM-IV. Animula Egyesület. 2001.
- Forrai Katalin: Ének az óvodában, Editio Musica, Budapest, 2007
- Forrai Katalin: Jár a baba, jár, Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1976
- Fótiné Hoffmann Éva (szerk.): Szemelvénygyűjtemény a mozgásfogyatékos gyermekek nyelvi fejlődése és kommunikációja köréből, BGGYTF, Nemzeti Tankönyvkiadó Rt. Budapest, 1994
- Gárdos Magda – Dr. Mónus András: Gyógytestnevelés. Magyar testnevelési egyetem, Budapest, 2003
- Godina Mónika: Lóg a lába, lóga, Artemisz, Sopron,
- Hári Mária: Tünettan. MPANNI, Konduktív Pedagógiai Tanszék, Budapest, 2005
- Horváth Júlia – Kozma Ildikó – Salga Anikó: Általános szempontsor a konduktív nevelésben résztvevő mozgássérült gyermekek fejlődésének megfigyeléséhez és a regisztráláshoz. Készült a konduktorok, a konduktor-tanítók és a főiskolai hallgatók számára. MPANNI, Konduktív Pedagógiai Tanszék, Budapest, 2000
- Járhat ő is iskolába! , Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, Budapest, 2008
- Kissné Haffner Éva: Játékra nevelés a gyógypedagógiai óvodában, Gyógypedagógiai továbbképzés könyvtára c. sorozat, 33. kötet, Országos Pedagógiai Intézet, Budapest, 1987
- Kissné Haffner Éva (lektorálta): Hüvelykujjam... A kézügyesség fejlesztésének játékos lehetőségei. Logopédia Kiadó Gmk., Budapest, 2000

- Lukács Józsefné-Ferencz Éva: Ősztől ősziig-sorozat, Óvodai játékos fejlesztések kézikönyve és fejlesztő játékok gyűjteménye, Flaccus Kiadó, Budapest, 2009-2010
- Lukács Józsefné-Ferencz Éva: Ősztől ősziig-sorozat, Óvodai játékos csoportos fejlesztések ötlettára, Flaccus Kiadó, Budapest, 2010-2012
- Márkus Eszter: Képességfejlesztő eszközök a súlyosan és halmozottan sérült mozgásfogyatékos gyermekek gyógypedagógiai nevelésében (Útmutató), BGGYTF, Budapest, 1994
- Márkus Eszter (szerk.): Halmozottan sérült, súlyosan mozgáskorlátozott gyermekek nevelése, fejlesztése (Szemelvénygyűjtemény), BGGYTF, Abai és Társai Nyomdaipari Társulás, Budapest, 1999
- Márkus Eszter: Súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekek nevelésének elméleti és gyakorlati problémái (Doktori értekezés, Kézirat) Budapest, 2005
- Nagyné dr. Réz Ilona (szerk.): A korai fejlesztés-gondozás és a fejlesztő felkészítés elméletét és gyakorlatát bemutató információhordozók gyűjteménye, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar Pedagógiai Szakszolgáltató és Szakmai Szolgáltató Központja, A/3 Nyomdaipari és Kiadói Szolgáltató Kft., Budapest, 2001
- Nagyné dr. Réz Ilona (szerk.): Egyéni fejlesztési tervek gyűjteménye, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar Pedagógiai Szakszolgáltató és Szakmai Szolgáltató Központja, A/3 Nyomdaipari és Kiadó Szolgáltató Kft., Budapest, 2001
- Németh Erzsébet - S. Pintye Mária: Mozdul a szó... (Súlyosan akadályozott beszédfejlődésű gyerekek korai integratív fejlesztése) Logopédiai Kiadó Gmk., Budapest, 1995
- Pappné Gazdag Zsuzsanna: A Babzsák. Tartásjavító, izomerősítő és nyújtó, valamint mozgásügyességet fejlesztő gyakorlatok óvodások és általános iskolások számára. Flaccus Kiadó, 2001.
- Pappné Gazdag Zsuzsanna: Játsszunk gyógyító tornát! Tartásjavító játékok. Flaccus Kiadó, Budapest, 2005
- Pappné Gazdag Zsuzsanna: Játsszunk gyógyító tornát! Új lehetőségek a hanyagtartás javítására óvodás és kisiskolás korban. Flaccus Kiadó, Budapest, 2005
- Pektor Gabriella: (Nagy) Labdaskönyv. Flaccus Kiadó, Budapest, 2004
- Pfeffer, Wilhelm: A súlyos értelmi akadályozottak fejlesztésének alapvetése, BGGYTF, 1995
- Rosta Katalin (szerk.): Add a kezed!, Logopédiai Kiadó, Budapest, 2005
- Rosta Katalin (szerk.): Taníts meg engem, Logopédiai Kiadó, Budapest, 2004
- Szabó Borbála: Mozdulj rá!, Egyenlő Esély Alapítvány, Budapest, 1996
- Schäffer, Franziska: Munka – Szórakozás – Fejlesztés, Koncepció súlyosan-halmozottan akadályozott emberek és segítők életének és munkájának alakításához, (Ford., Szerk.:Márkus Eszter) BGGYTF, Abai és Társai Nyomdaipari Társulás, Budapest, 1998

- Szép Lászlóné (szerk.): Játékra nevelés a foglalkoztató iskolában, Gyógypedagógiai továbbképzés könyvtára c. sorozat 20. kötet, Országos Pedagógiai Intézet, Budapest, 1984
- Törzsök Béla: Zenehallgatás az óvodában, Zeneműkiadó, Budapest, 1982
- Várkonyi Ágnes (szerk.): A szenzomotoros fejlődés zavarainak korai felismerése, Főiskolai jegyzet, Hajnal Imre Egészségtudományi Egyetem, Egészségügyi Főiskolai Kar, Budapest, 1997
- Zilahi Józsefné és társai: Óvodai nevelés játékkal, mesével, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 1997
- Kerettanterv értelmileg akadályozott tanulók számára, Nemzeti Alaptanterv
- Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve, Oktatási Minisztérium, Budapest, 2000
- Sáringerné Dr. Szilárd Zsuzsanna: Testnevelés óvodás és kisiskolás korban. SB Bt., Budapest, 2007
- Súlyosan és halmozottan fogyatékos tanulók Fejlesztő iskolai oktatásának irányelve, Oktatási Minisztérium, Budapest, 2006
- Todd Strong – Dale Lefevre: Parachute Games (Ejtőernyős játékok kicsiknek) Lefordított jegyzet.